

האוויר חשיבות חיונית. אבל הים אינו אמצעי תחבורה בלבד, אם כי קשה להפריז בחשיבותו מבחינה זו. הים הוא מקור מזון וחומר גלמי לא פחות מהאדמה. הדיג והשיט עשויים להיות מקור פרנסה לרבבות ולמאות אלפים מבני ישראל — אם נכיר ערכו של הים וימצא בנו העוז והכושר לרדות בדגת הים ובגליו.

כשם שעלינו להפריח שממות הנגב — כך עלינו לכבוש מרחבי הים. ארצנו הקטנה תשגה ותתרחב אם נבין שחוף הים אינו מחיצה וגבול אלא גשר ופתח — לאימפריה ענקית המשתרעת כמעט לאין-סוף, על גלי הימים השוקקים חיים ועושר וכוח ועוז. בכיבוש הים תתפשט מדינת ישראל בכל הארצות, והדיג והשיט אשר ישאו את הדגל הישראלי לשבעת הימים, יבטיחו לרבבות עולים קיומם ופרנסתם, ויבצרו עצמאותה הכלכלית והמדינית של ישראל.

י"ט ניסן תש"י — 6.4.1950

יחוד ויעוד

מתוך הרצאה על חינוך הצבא והעם, בפקוד הגבוה של צבא הגנה לישראל

לֹא מִרְבָּכֶם מִכָּל-הָעַמִּים חֶשֶׁק ה' בָּכֶם וּבְחֵר בָּכֶם
כִּי-אַתֶּם הִמָּעֵט מִכָּל-הָעַמִּים, כִּי מֵאַהֲבַת ה' אֶתְכֶם.
(דברים ז', ז-ח)
מִמֶּנָּה אָכִיא זֶרַעַךְ, וּמִמַּעַרְב אֶקְבָּצֶךָ, אִמֵּר לְצִפּוֹן —
תִּנִּי, וּלְתִימָן — אֵל תִּקְלָאִי, תִּבְיֵאִי בְּנֵי מִרְחֹק, וּבְנוֹתֵי —
מִקְצֵה הָאָרֶץ. (ישעיה מ"ג, ה-ו)

לצבא יש תפקידי ארגון, הנהלת-משק, ציוד ואספקה. אלה מוטלים על תיילות מיוחדים או על אנשים מסוימים במטה. אך יש תפקיד כללי בצבא.

המוטל על כל מפקד צבאי, מכל הדרגות, מהנמוכה עד הגבוהה ביותר, ועל כל סוגי הצבא בלי יוצא מן הכלל, ביבשה, בים ובאוויר, והוא התפקיד ה ח י נו כ י. בחלקו הוא חינוכי-טכני: אימון החייל להשתמש בכלי מגן והתקפה; בחלקו הוא חינוכי-איש, גופני ונפשי: חינוך החייל לסדר, לנקיון, לדייקנות, לסבילות, לאחריות, לחיסכון, להתמצאות, למשמעת, לחברות, לפעולה מתואמת, לאומץ-לב, לאי-רתיעה מפני שום סכנה.

*

תפקיד חינוכי זה משותף לכל הצבאות בעולם. לצבא-הגנה לישראל יש תפקיד חינוכי מיוחד, שאין בו צורך או אין לו מקום בצבאות אחרים. צבא-הגנה לישראל אינו יכול להסתפק בחינוך הניתן לכל צבא — ובחינוך מעולה ומתוקן הכתוב מדבר, והוא זקוק לחינוך נוסף מיוחד מפני ה י ח ו ד ה ה י ס ט ו ר י של אומתנו ומפני יעודה של התקופה בה אנו חיים.

ביחוד ההיסטורי אני מתכוון לקיבוץ-גלויות, זו העובדה המרכזית של ימינו אלה, שלא היתה כמוה אף פעם בתולדות העמים ואף לא בתולדות עמנו, ואשר ממנה תוצאות לכל עתידותינו, לבטחוננו ולמעמדנו, הלאומי והבינלאומי, ואולי במידה לא מעטה גם לעתידות החברה האנושית.

*

בתולדות העמים עד ימינו אלה ועד בכלל קיים מאבק מדיני בין האומות, ומאבק זה מתגלגל מזמן לזמן בהתמודדות פיסית בין מדינות, כלומר במאבק צבאי.

העם היהודי היה נתון כעמים אחרים במאבק מדיני עם שכניו, ולא פעם עמד במערכה צבאית. כך היה הדבר בימי השופטים, כך היה בתקופת המלכים בימי הבית הראשון, כך היה הדבר בימי הבית השני; אחרי עשרות דורות ויובלות חזרנו להיות עם עצמאי בימינו אלה, ועוד בטרם הוקמה המדינה הוכרזה עלינו מלחמה, ומדינת ישראל נוסדה ונבנתה בתוך סערת מלחמה, וגם לאחר שנסתיימה — לפי שעה — המערכה הצבאית, המאבק המדיני בעינו עומד, ואין יודע כמה זמן ימשך, ואם שוב לא יתגלגל למאבק צבאי.

תנאי קודם ליכולת עמידתנו במאבק, בין מדיני ובין צבאי, הוא ראיית עצמנו ומצבנו, ראיית הנסיבות והתנאים של קיומנו, ראיית גורמי היסוד והקבע שפועלים לאורך-ימים, וגורמי המקום והזמן, שמשתנים בלי הרף, המתנים קיומנו ומסגרת פעולתנו ההיסטורית.

ולא נראה מצבנו לאמיתו, לא יובנו הרבה חזיונות עיקריים בהיסטוריה שלנו, לא רק בעבר אלה גם בהווה ובעתיד; ולא נהיה מוכנים ומצוידים — והציוד המכריע הוא ציוד נפשי — לא למאבק המדיני ולא למאבק הצבאי, אם לא נשיג ולא נכיר על בוריו המאבק המוסרי והרעיוני המתחולל בהיסטוריה האנושית, ולא נראה מקומנו במאבק זה.

*

לשם ראיית המאבק האידיאלי והבנת ערכו בהתרוצצות ההיסטורית, אין הכרח לברר ולהכריע בוויכוח הפילוסופי אם מאבק אידיאלי נובע מתוך ניגודים כלכליים, חברתיים ומדיניים או שהוא מחולל אותם, או אם הניגודים הכלכליים והרעיוניים כרוכים זה בזה ואין להפריד בין הדברים. אין כל ערך מעשי ו"נפקא מינה" לוויכוח מופשט זה, כשם שאין ערך מעשי לבירור אם התרנגולת קדמה לביצה, או שהביצה קדמה לתרנגולת. ברור שאי אפשר לזו בלא זו: אין כל אפשרות לגדל תרנגולות בלי דגירת ביצים, ואין כל דרך להשיג ביצים אלא על-ידי גידול תרנגולות. וראינו בהיסטוריה אידיאות ששינו משטרים — פוליטיים וכלכליים, וראינו משטרים שחידשו אידיאות והשליטו אותן. אנשים נלחמים על דעותיהם לא פחות מאשר על שלטונם ורכושם, ומזמן שהאדם עמד על דעתו — לא חדל המאבק האידיאלי, ובתולדות עמנו הוא תופס מקום יותר נרחב אולי מאשר בתולדות כל עם ועם. וכמעט שלא היה אף מאבק אחד בתולדותינו, מדיני או צבאי, שלא היה כרוך במאבק אידיאלי.

*

אנו עומדים עכשיו בסכסוך לא רק עם שכנינו הערבים, אלא במידה ידועה עם רוב העולם האנושי, כפי שהוא מאורגן באומות המאוחדות, בגלל ירושלים. ורק עיוור לא יראה שמקורות הסכסוך הזה אינם אך ורק פוליטיים, כלכליים או צבאיים — אלא גם אידיאיים.

כשהסורים, העיראקים והמצרים תומכים בהתלהבות, כביכול, בבינאום ירושלים, הרי נימוקיהם ברורים: מוטב שמסגד עומר ימצא תחת שלטון נוצרי מאשר ימצא חלק גדול של ירושלים תחת שלטון יהודי. אבל קשה להסביר בנימוקים פוליטיים בלבד עמדתן של כמה אומות באמריקה הדרומית, אשר בדרך כלל עמדו לימינו באו"ם במאבקנו המדיני, ובשאלת ירושלים הפכו נגדנו. אין להסביר בנימוקים מדיניים עמדת צרפת, אשר היה לה ענין מדיני וצבאי רב לעזור לנו, וגם עזרה לנו לא מעט, לא רק בעצרת האו"ם, אלא בדברים הרבה יותר ממשיים ויעילים. והוא הדין צ'כוסלובקיה, ואף-על-פי-כן יצאו אומות אלה נגדנו בשאלת ירושלים. אין להתעלם מהעובדה שיש גם מאבק אידיאי בעולם.

בשאלת ירושלים ראינו צירוף משונה ותמוה מאוד. מצד אחד עמד, אם לא כל העולם הנוצרי, הרי הגוש האוניברסלי הגדול ביותר בעולם הנוצרי, הגוש הקתולי. מהצד השני עמד הגוש המוסלמי. מהצד השלישי — הגוש הקומוניסטי.

אין ספק שלכל אחד מהגושים הללו היו נימוקים משלו. אבל אין ספק שהיה גם צד שווה, אם כי לא משותף, לשלושת הגושים האלה. מה שמאחד כל גוש הוא לא רק אינטרס מדיני, אלא גם אידיאה. יש אידיאה באיסלם, יש אידיאה בקתוליות, יש אידיאה בקומוניזם. ושוב לא מענין לגבי הבנת בעייתנו, אם האידיאה קובעת המדיניות או המדיניות קובעת האידיאה. שתיהן יחד נובעות ממקור אחד. התעלמות מהאידיאה היא התעלמות מאחד הגורמים והגילויים המרכזיים בהיסטוריה האנושית.

*

האומה היהודית אינה לאומית ופוליטית בלבד, היא מגלמת בתוכה רצון מוסרי, ונושאת חזון היסטורי מאז הופיעה על הבמה ההיסטורית; רצונה וחזונה של האומה העברית אינם מזדהים עם אחת משלוש האידיאות הגדולות שנצטרפו בעצרת האו"ם בבעיית ירושלים — לא עם האידיאה הנוצרית-הקתולית, לא עם האידיאה המוסלמית ולא עם האידיאה הקומוניסטית, ואף לא עם האידיאות העולמיות האחרות שנאבקו על שלטון עולמי בדברי ימי האנושות מימי קדם ועד ימינו אלה.

אי־אפשר להבין ההיסטוריה היהודית, מלחמת קיומו של העם היהודי ועמידתו בתקופות השונות ובארצות השונות, גם בהיותו עם מפוזר ונווד בגולה — ועומד פחות או יותר ברשות עצמו, וגם בהיותו עם מפוזר ונווד בגולה — אם לא נראה היחוד האידיאי של האומה היהודית והמאבק קשה־העורף, לא רק מאבק פסי, כלכלי, מדיני וצבאי, אלא גם מאבק רוחני, מוסרי, רעיוני, שבו עמד ועומד העם היהודי כל הימים, מאז ועד היום, ויעמוד בו עד עת קץ, עד בוא חזון אחרית־הימים.

מאבק זה התחיל בתקופה הקדומה ביותר בתולדותינו, מאז נשתמרו תעודות והוכחות היסטוריות, פחות או יותר ברורות.

*

עובדה פיסית קבועה בהיסטוריה שלנו, וממנה תוצאות להרבה תופעות בתולדותינו בימים ההם ובזמן הזה: היינו תמיד ונשארו עד היום אומה קטנה בכמותה. ואין ספק שגורלנו הוא להישאר גם בעתיד אומה קטנה, קטנה ביחס לשכניה וקטנה ביחס לאומות שבהן היא נתקלת בעולם. לעובדה פיסית־מתימטית זו יש תוצאות רבות בגורלנו, לשלילה ולחיוב.

בימי קדם היו שכנינו הגדולים — מצרים ובבל. שתי אומות אלה עלו על היהודים לא רק במספרן, בעשרן, בכוחן הצבאי, ובהיקף שלטונן — אלא גם בכמה מיתרונות הרוח וכיבושי המדע.

המושג שיש לנו על מצרים מספרי בראשית ושמות הוא חד־צדדי. לפי גירסא דינקותא שלנו היתה מצרים בית־העבדים שבו העבידו את אבותינו בפרך. ויצאת־מצרים היא עד היום הנה מקובלת בישראל כיצאה מעבדות לחירות. אולם מצרים הקדומה היתה מהאומות המעטות בעולם שיצרו תרבות מקורית וגבוהה. בערך; עוד לפני כחמשת אלפים שנה, בימי פרעה סנפרו, הגיעה ארץ זו לדרגה תרבותית רמה, והניחה יסוד לכמה מענפי המדע: חשבון, הנדסה, חימיה, רפואה, ובמשך אלפי שנה יצרה ספרות מגוונת ועשירה, במקצועות הדת, ההיסטוריה, המוסר, המדע, השיר והסיפור, שאמנם רק מעט מזעיר נשתמר ונתגלה עד היום, אבל השיור המועט מעיד על פעולה רוחנית רבה ועל מקוריות תרבותית. באחד הסיפורים האלה על שני אחים יש המוטיב של יוסף ואשת פוטיפר, ושירי־האהבה,

מוכירים את שיר השירים אשר לשלמה, וכן יש המנונים הדומים במידת מה לתהילים שלנו. המצרים היו גם ארדיכלים גדולים, כפי שיש לראות מהפירמידות, וגם הצטיינו באמנות הפיסול והציור.

והוא הדין בבבל. זו עלתה על מצרים בספרותה העשירה. נשתיירו ונשתמרו בידינו האפוס הגדול של גילגמש (שתורגם לעברית על-ידי ש. טשרניחובסקי), סיפורי הבריאה, שירת עישתר, קינות, תפילות, ספרי מוסר וחכמה, הימנונים, כתובות ורשימות היסטוריות. בבל פיתחה מדעי התכונה, הרפואה וההנדסה ושיכללה לפני כל שאר העמים תורת המשפטים. לשון בבל היתה במשך זמן רב הלשון הדיפלומטית הבינלאומית בכל ארצות התנ"ך, הנקראות בימינו בשם המזרח הקרוב.

*

המאבק של האומה היהודית עם שני השכנים האדירים האלה היה לא רק מאבק מדיני וצבאי — אלא גם תרבותי-רוחני. פעולתם של נביאי ישראל היתה מכוונת בשורה הראשונה נגד ההשפעה הרוחנית של העמים השכנים על תפיסתו הדתית והמוסרית של עם ישראל והליכות חייו החברתיים. הוויכוח על אוריינטציות, שכאילו נתחדש בימינו, הוא ויכוח עתיק בדברי ימינו. בספר ירמיהו אנו מוצאים ביטוי מובהק לוויכוח הזה.

שרי החיילים ובראשם יוחנן בן-קרח ויוזניה בן הושעיה היתה להם אוריינטציה על מצרים נגד בבל, אולם ירמיהו היתה לו אוריינטציה על ישראל ועל אלהי ישראל ואמר לשרי החיילים בזעם נביאי „אם-אתם שום תשימון פניכם לבא מצרים — וְהָיְתָה הַתְּחָרָב אֲשֶׁר אֵתֶם יִרְאִים מִמֶּנָּה, שֶׁם תִּשָּׂי אֶתְכֶם בְּאֶרֶץ מִצְרַיִם, וְהָרַעַב אֲשֶׁר-אֵתֶם דֹּאֲגִים מִמֶּנּוּ — שֶׁם יִדְבַק אֶתְרִיכֶם מִצְרַיִם, וְשָׁט תָּמָתוּ. — אִם-שׁוּב תִּשְׁבּוּ בְּאֶרֶץ הַזֹּאת וּבְנֵי יְהוָה אֶתְכֶם וְלֹא אֶהְיֶה וְנִטְעַתִּי אֶתְכֶם וְלֹא אֶתּוֹשׁ. — אֶל-תִּירְאוּ מִפְּנֵי מֶלֶךְ בָּבֶל, אֲשֶׁר-אֵתֶם יִרְאִים מִפְּנֵיו, אֶל תִּירְאוּ מִמֶּנּוּ, נְאֻם-יְהוָה כִּי-אֶתְכֶם אֲנִי, לְהוֹשִׁיעַ אֶתְכֶם וּלְהַצִּיל אֶתְכֶם מִיָּד (ירמיה מ"ב).

אין ספק, שוויכוח זה לא נתחדש גם בימי ירמיהו, אלא נמשך הרבה זמן, וכל תולדות ישראל בימי הבית הראשון היו מלאות התחבטויות בין ההשפעות הזרות השונות מצד שכני ישראל מצד אחד, ובין רוח האומה

שנתגלם בנביאי ישראל. ואין זה מקרה שבדברי הנביאים נשתלבו סקירות והשקפות מדיניות על יחסי העמים בארצות השכנות עם משאות חברתיים ומוסריים וחזונויות אחרית-הימים. האומה הקטנה, המוקפת שכנים אדירים שליטי עולם ("העולם" שהיה ידוע לעמנו בימים ההם), נמצאה כל הזמן תחת לחץ כפול: מדיני וצבאי מצד אחד, ותרבותי-רוחני מצד שני. השכנים רבייה-כוח לא רק הטילו אימה אלא גם משכו וקסמו בתרבותם הרמה, וקסם זה הוא המקור למאבק הפנימי שהתחולל בחיי האומה מראשית ימיה ועד גלות בבל; ומגלות בבל עד היום הזה. הדים עמומים ממאבק פנימי זה הגיעו אלינו בהתנגשות שבין נביאי השקר ונביאי האמת. דברי "נביאי השקר" לא נשתמרו ואין אנו יודעים תכנם ומגמתם, אולם כל מה שנשאר בידינו מ"נביאי האמת" מעיד על מאמצי-רוח גדולים לעמוד לא רק נגד השלטון הזר, אלא גם נגד ההשפעה הרוחנית הזרה של שכנים אדירים על אומה קטנה וחלשה מבחינה מדינית וצבאית, אבל מחוננה במידה יוצאת-מן-הכלל בתקיפות רוחנית ובעצמיות מוסרית.

*

העם הישראלי, שאנחנו יורשיו, לא היה העם היחיד בארץ ובטביבותיה, שעמד תחת לחץ כפול זה. בארץ-ישראל שכנו כמה עמים שמיים שלשונם היתה עברית — כפי שיש לראות ברורות מרשימות הכנענים (הפניקיים) ומכתובת מישע מלך מואב, אולם מכל העמים האלה לא נותר שריד, כי לא יכלו לעמוד זמן רב בפני הלחץ התרבותי של שכניהם הגדולים והאדירים ונבלעו בתוכם, מבלי שנשארו עקבותיהם.

העם היהודי נאבק ויכול, והוא מופיע שוב בפנינת-תבל זו, סגולת-ארצות, שבה דרך לראשונה על במת ההיסטוריה לפני כארבעת אלפים שנה. כל הסביבה האתנית, המדינית והתרבותית בחבל זה של העולם הקדמון, התנכ"י, השתנתה תכלית שינוי. ניתק לחלוטין קו התפתחותם של עמי-קדם: לשונם, דתם, תרבותם, מסרתם ושמם נכחדו לגמרי מעל-פני האדמה, ורק עם ישראל, אם כי נעקר עקירה פיסית מאדמת מכורתו קרוב לאלפיים שנה, הוא העם האחד הממשיך מסורת-הקדומים בלשונו ובתרבותו, כאילו לא חל כל הפסק וניתוק במהלך תולדותיו.

*

כאילו, — אולם ברור שאין העם היהודי בימינו כעם היהודי בימי הבית הראשון או אפילו בימי הבית השני. כל העולם נשתנה מאז, ואין זה אלא טבעי שנשתנה גם העם היהודי, ואין בדעתנו ואין ברצוננו לשוב לשלב שבו נפסק קיומה של מלכות יהודה על-ידי בבל, או שלטון בר-כוכבא על-ידי הרומאים. בגלות בבל עצמה, ובכל מה שקרה מאז ועד היום הזה, ספג עמנו תורות, מידות, הרגלים חדשים, מתוך השפעת העמים שבהם נתקל בדרכו ובתוקף השינויים שחלו בתנאי החיים של החברה האנושית. התפיסה היהודית הקדומה היתה אינטואיטיבית ותיאוקראטית. בימי הביניים נעשו נסיונות על-ידי חכמי ישראל, מימי סעדיה גאון ואילך, למזג מחשבת היהדות התיאוקרטית עם התפיסה היוונית הפילוסופית, ששלטה בקרב המשכילים בימים ההם. ובתקופה החדשה, מימי שפינוזה ואילך, גברה והתעמקה בתוכנו, כמו בכל עמי התרבות המודרניים, התפיסה המדעית הנסיונית. בקידום המדע בשלושת היובלות האחרונים תפסו היהודים מקום נכבד וניכר, אולי למעלה ממספרם היחסי בקרב העמים, והיו שותפים מלאים למהפכה המחשבתית העמוקה, שהתחוללה בתפיסת העולם המוחשי ובחשיפת סודות הטבע. אולם כל החליפות והתמורות בחומר וברוח בתנאים מדיניים וחברתיים שנתרחשו במשך אלפי שנות קיומנו, לא עקרו ולא ערערו הכוח החיוני המופלא שקיים את עמנו בכל תהפוכות הזמן ולא שמו לאל את יחודו הלאומי, כדבר שקרה לרבים מבני-לווייתו ההיסטוריים בארצות שונות. צפון באומה זו ויטאמין נפלא השומר על קיומה ועצ-מאותה ונותן לה כוח ללא-חת לעמוד בפני כל השפעות זרות, הסותרות מהותה הלאומית והמוסרית.

*

ברור שלא כל יהודי בודד חונן בסגולת-פלאים זו. ובמשך הדורות נשרו רבים, יחידים, קהילות, שבטים וקיבוצים שלמים. בכל דור ודור ובכל ארץ וארץ, גם במולדת האומה, היו יהודים שלא יכלו לעמוד בפני הלחץ הזר, הלחץ הפיסי או הרוחני, ונשמדו או השתמדו. אבל הלז של האומה

עמד במבחן, שרה, נאבק — ויכול. ותולדות עמנו הן תולדות מאבק-איתנים זה, והוא טרם נפסק. גם לאחר הקמת מדינת-ישראל.

אנו יודעים רק מעט מאוד על תולדות עמנו מתקופת השלטון הפרסי, משבות בבל בימי זרובבל, עזרא ונחמיה ועד הופעת אלכסנדר מוקדון. זו היתה אולי התקופה היחידה בחיי העם היהודי בארצו שלא עמד תחת לחץ חזק מן החוץ ולא היה צריך להיאבק על קיומו המדיני והתרבותי, כי המשטר הפרסי היה בנוי בדרך כלל על סבלנות ואבטונומיה, והניח לכל עם להתנהג על פי דרכו ולקיים מידה רבה של הנהלה עצמית פנימית. ואם-כי, כפי שיש לדון ממגילת אסתר ומרמז היסטורי של סופר יווני (היקאטיאוס מאבדירה) היו גם מקרים של רדיפות ולחץ. — הרי בדרך-כלל יש להניח שהתקופה הפרסית, שנמשכה למעלה ממאתים שנה, היתה תקופה של קונסולידציה פנימית ביהדות, ודמותו הרוחנית של העם היהודי עוצבה ובתקופה זו יותר אולי מאשר בכל זמן אחר, אם-כי היהודים לא יכלו כמובן גם אז להימלט לגמרי מהשפעה פרסית, שנקלטה בלא-יודעים ביהדות.

עם כיבוש המזרח (ובתוכו מלכות פרס) על-ידי אלכסנדר מוקדון (בשנת 331 לפסה"נ) מתחילה התקופה היוונית — שבה התחולל מאבק נואש בין היהדות ובין התרבות העשירה והעליונה, שלא היה משלה בהיסטוריה האנושית עד אז, ואשר יותר מכל תרבות אחרת השפיעה על החברה האנושית מאז ועד היום הזה והנחילה לעולם — בשירה, בספרות, בפילוסופיה, במדע, בפיסול, בציור ובשאר ענפי האמנות — אוצרות-רוח שהם שיאי היצירה האנושית בכל הדורות.

*

המאבק בין החשמונאים ובין השלטונות היווניים לא היה רק מאבק מדיני וצבאי של עם נדכא בשליטים ומדכאים זרים. זה היה בעיקרו מאבק תרבותי, אחד המאבקים הדרמטיים ביותר בהיסטוריה האנושית, בין שתי אומות מקוריות, שונות בתכלית זו מזו בתנאי חייהן החמריים, בכוחן המדיני, בתפיסת עולמן, אבל דומות זו לזו בגדולתן הרוחנית, אם-כי כל אחת לפי דרכה המיוחדת. האומה היהודית היתה קטנה, דלה, מצומצמת

בתחומים צרים של חלק מארצה הקדומה ונהנית רק משלטון עצמי פנימי, והאומה היוונית — חולשת על כל העולם, על חלקי אירופה ואסיה ואפריקה הידועים אז, ולשונה ותרבותה נפוצות בין כל עמי-קדם מקצה ים התיכון המערבי ועד הודו באסיה וגדות הנלוס באפריקה. היוונים כבשו לא רק בחרבם, אלא גם בתרבותם העשירה והעליונה, וכשהשלטון היווני של יורשי אלכסנדר התבצר במצרים ובסוריה, ואלכסנדריה ואנטיוכיה נעשו למרכזי תרבות יוניים, אי-אפשר היה שיהודה הקטנה והדלה לא תושפע אף היא מתרבות עליונה זו, ולו גם בצורה הפגומה של התקופה ההלניסטית. והמתיוונים אשר קמו בישראל לא היו רק „מלחכי פינכה“ המחניפים לשליטים הזרים; הופעת יוון בהיסטוריה העולמית לא היתה כהופעת רומא בזמן מאוחר יותר — הופעת כוח צבאי וממלכתי בלבד, — אלא הופעה תרבותית רבת-אונים, אשר פתחה תקופה חדשה בתולדות הרוח, והעשירה יותר מכל עם אחר אוצר התרבות האנושית.

בספרותנו נשאר רק דברי אלה שהתנגדו ונלחמו במתיוונים, והתמונה שיש לקבל מדבריהם אינה לגמרי אובייקטיבית ושלמה. אין ספק, שפגישה זו העשירה והעלתה הרוח היהודית והניחה רישומים לא מעטים בספרות העברית, שנוצרה בארץ לאחר הופעתו של אלכסנדר הגדול והולידה ספרות יהודית-הלניסטית מגוונת ועשירה, ספרות היסטורית, פיוטית, פרשנית ופילוסופית. אולם נבצר אף מתרבות אדירה זו של העם היווני להטמיע את האומה היהודית כאשר הטמיעה הרבה אומות במזרח. העם היהודי עמד במאבק זה וניצח. לא רק ששמר על יחודו ועצמיותו, אלא הגביר והעמיק אותם. ניצח לא כל העם היהודי. אין אנו יודעים כמה יהודים אבדו במאבק זה — אם על-ידי השמדה פיסית ואם על-ידי טמיעה. אולם העם בכללו ניצח — ותקופת החשמונאים תעמוד לעולם כאחד המבחנים המדיניים, הצבאיים והרוחניים המופלאים ביותר בתולדותינו, שבהם גברו המעטים על המרובים, העניים על העשירים — אך ורק הודות לכוחות הרוחניים האדירים שפעמו בבחירי העם ובהמוניו, אם-כי לא בחוגים השליטים, המיוחסים ורבי-הכחונה.

*

המבחן הקשה וממושך ביותר במאבקה של האומה העברית בא עם צמיחת הנצרות. תרבות מצרים ובבל, ואחר-כך תרבות יוון (ורומא) היו נטע זר ליהדות. לא כן הנצרות. על ברכי היהדות, בתוכה ומתוכה קמה. בן-האדם שבו נתלתה הדת החדשה, היה יהודי תמים החי בתוך עמו, ותפיסתו הדתית והמוסרית לא חרגה ממסגרת התפיסה היהודית שבימיו; אפילו ההדגשה המיוחדת של ישו לא היתה שונה במהותה מהדברים שרווחו בכיתות השונות שרבו בישראל בתקופה שלפני החורבן. כיהודי בן-זמנו סירב ישו „לקחת לחם הבנים ולהשליכו לפני הכלבים“, וכשנתבקש לתת עזרה לאשה כנענית ענה: „לא שולחתי כי אם לצאן אובדות לבית-ישראל“. הכיוון האנטי-יהודי ניתן לדת החדשה על-ידי שאול התרסי, והוא שהיה המפיץ הראשי, ואולי גם המחולל העיקרי, של „הברית החדשה“ — בניגוד לברית העתיקה, לברית העברית. שאול התרסי, בנו של אורח רומאי שגר בחוץ-לארץ, נתחנך אף הוא על ברכי היהדות והיה תלמידו של רבן גמליאל, וככל שאר התלמידים היה פרוש קנאי; אולם הוא היה יהודי מהתפוצות וספג לתוכו משהו מהתרבות היוונית. בתחילה היה ממתנגד דיה הקנאיים של הכת הנוצרית שנתארגנה בירושלים, אך מאז „נגלה אליו האור“ בדרכו לדמשק, הפך להיות אחד המאמינים בישו כבן-אלהים — נתן מפנה חדש לכת החדשה, ובניגוד לתלמידיו הארצישראליים של ישו, שראו עצמם יהודים לכל דבר — ראה שאול התרסי, שנקרא פאול, עיקר שליחותו לגויים, והפך את הכת החדשה לדת ולכנסיה, העומדת בסתירה לכל יסודות היהדות כאומה, כדת, כחזון.

בעוד אשר נאמר בשם ישו: „אל תחשבו כי באתי להפר התורה או הנביאים. לא להפר באתי כי אם למלאות. כי אמנם אני מגיד לכם: עד אשר השמים והארץ יעברו, לא תעבור יוד אחת מן התורה, אף לא תג אחד, עד כי כולם יקומו“ (מתיא ה' 17—18), הרי שאול-פאולוס שקד על עקירת התורה ומצוותיה ועל ביטול היהדות כיחידה לאומית הנושאת נפשה לחזון אחרית-הימים. שאול היה אולי גדול המתבוללים שקמו בעם ישראל. הוא שלל המצוות המעשיות שהיוו בעצם כל היסוד של היהדות, והעמיד, בניגוד לתורת ישראל, כל הדת על אמונה שבלב בלבד. הוא הכיר רק

ביחיד ולא באומה, וניסה לעקור אמונת העם היהודי ותקוותו בגאולה ארצית ולאומית. במקום חזון אחרית-הימים של נביאי-ישראל, הצופה לעתיד ומשלב גאולת-האומה בגאולת-העולם, קוממיות ישראל בשלטון השלום והצדק בכל העמים — העמיד שאל התרסי את הנצרות על האמונה בגאולה שמימית על-ידי המשיח שכבר בא.

*

צמיחת הנצרות והתפשטותה חלו בתקופת התערערותה של שארית עצמאות ישראל במלחמות העזות והנואשות שנלחמו היהודים נגד מדכאיהם הרומאים מימי יהודה הגלילי וצדוק ועד שמעון בר-כוכבא ורבי עקיבא, מלחמות שנסתיימו בכשלונו היהודים ובאבדן עצמאותם. זעזועים עמוקים, רוחניים, חברתיים ומדיניים, שלא היו כמותם עד אז, עברו על האומה, הלוחמים הקנאים והעזים נפלו בקרבות או נלקחו בשבי. חירות העם נהרסה עד היסוד. בית-המקדש נשרף. המולדת נחרבה ברובה. ירושלים נעקרה ואף שונה שמה. נדמה היה שיהודה נפלה ללא קום והעם היהודי אבד זכרו. נשארה רק האמונה היהודית — והנה גם זו הועמדה בנסיון מר, ולא רק על-ידי גזירות חיצוניות, — הקיסר אדרינוס, שהכריע את בר-כוכבא, גזר על המילה, על שמירת שבת ועל תלמוד-תורה בבתי-ספר, וגזירות אלו הוצאו לפועל באכזריות רבה, וגדולי ישראל מסרו נפשם על לימוד התורה והוצאו להורג («עשרה הרוגי מלכות»), בתוכם רבי עקיבא שהיה הרוח החיה במלחמת בר-כוכבא; ההתנקשות המסוכנת ביהדות באה מבפנים, מתורת הנצרות עצמה בתחילה בלב היהדות ומתוכה, והתימרה להישען על דברי הנביאים ועל אמונות ודעות ותקוות שנשתרשו ביהדות בימי הבית השני, וביחוד על האמונה במשיח ובתחיית המתים. תלמידיו הראשונים של ישו התנהגו זמן רב כיהודים בכל דבר, וקיימו כל מצוות התורה ומנהגי היהדות, אולם כפרו בתקוה הלאומית של עם ישראל ובגאולה העתידה לבוא, כי לדעתם כבר בא המשיח. משיכת כמה מיהודי התפוצות, שידיעתם ביהדות וקשריהם עם העם היהודי היו רופפים, וקבלת הדת החדשה על-ידי יוונים ובני עמים אחרים מעובדי אלילים, וביחוד פעולתו «השליחית» של שאל התרסי — החריפו הניגודים בין היהדות ובין הדת החדשה.

*

היהודים-הנוצרים לא השתתפו במאבקם הלאומי של היהודים נגד רומא. הם גם היו מודיעים בפירוש לשלטונות רומא, שאין להם כל קשר ויחס ליהודים המורדים במלכות. ושאל התרסי ציווה על תלמידיו להיכנע לרשות ולקבל דינה. כבר נאמר גם בשם ישו: "תנו לקיסר מה שלקיסר ולא־להים מה שלא־להים" (מתיא כ"ב 21), אולם שאל התרסי הרחיק לכת. כל אדם, לימד שאל באחת מאגרותיו, חייב להיכנע לרשות הממונה עליו, כי אין שלטון שלא על פי הא־להים, כי כל השלטונות הקיימים נקבעו על־ידי א־להים, ולכן כל המתקומם נגד השלטון מתקומם נגד פקודת א־להים (איגרת אל הרומיים, י"ג 1—2).

האבידות והכשלונות האיומים שהיו ליהודים בימי פולמוס אספסינוס וטיטוס ואחר כך בימי אדריאנוס, והאכזבות המרות שבאו בעקבותיהם — הכשירו הקרקע לתורות א־לה של הנצרות, ורבים בקרב היהדות הארצי־ישראלית, ועוד יותר בקרב יהודי התפוצה בקיסרות רומא, נתפסו לדת החדשה. במשך הזמן, פחות ממאתים שנה אחרי נפילת בר־כוכבא, נעשתה הדת הנוצרית לדת השלטת בקיסרות רומא, והוטלה בכוח על כל עמי העולם הרומא־היווני באירופה, בקידמת אסיה ובצפון אפריקה. רק העם היהודי עמד במרדו, לא בלי אבידות רבות וממושכות, ושמר על יחודו.

העם אשר בישר לראשונה חזון־גאולה אוניברסלי, חזון שלום וחירות וצדק לכל עמי תבל, והעמיד תורתו על כלל גדול אחד: "ואָהַבַת לרֵעֶךָ כְּמוֹךָ" — לא הלך שולל אחרי הדת החדשה שלבשה מחלצות אוניברסליות והטיפה שאין להתיצב בפני הבא להרע לך, וכשבא השלטון לידיה דיכאה ורדפה כל מי שלא נכנע לה.

הנצרות השלטת, שהדבירה תחתיה כל העולם הכפוף לרומא וליורשיה, לא סלחה לעם היהודי על עקשנותו, ובשם דת האהבה בוצעו רדיפות אכזריות נגד היהודים, וקהילות רבות ושלמות מסרו נפשם על קידוש השם. העם היהודי לא נכנע ועמד יחידי במשך מאות שנים במאבק ההיסטורי ויכול, ויש כוחות בנצרות שעד היום אינם יכולים לסלוח לנו מרדותנו זו.

*

כחמש מאות שנה אחרי נפילת בר־כוכבא נכבשה ארץ־ישראל על־ידי הערבים. פולש זה, שלא כרוב הכובשים שבאו לפניו, לא היה כוח צבאי בלבד, אלא בא מזוין ברעיון חדש ובתורה חדשה — בתורת מוחמד. תורה זו לא בארץ נוצרה ולא בתוך היהדות צמחה, אם־כי גם לא בלי השפעה בולטת וניכרת של היהדות, שנביא האיסלם בא אתה במגע מסחרי וגם רוחני. כיבושי מוחמד ותלמידיו היו יותר מהירים ומופלאים מכיבושי הנצרות. התפשטות תורת מוחמד בקרב שבטי ערב במאה השביעית לספירה האירופאית, וזמן קצר אחר־כך ברחבי אסיה ואפריקה, היתה יחידה במינה בהיקפה העצום, במהירותה המפתיעה ובהשפעתה התרבותית והלשונית המעמיקה. רובו של האגם הימתיכוני נהפך בזמן קצר בערך לאימפריה ערבית־מוסלמית, ולשון ערב נעשתה לשפה המדוברת בקרב עמי ארם, אשור, וכל צפון אפריקה ובחצי־האי הספרדי. כל עמי המזרח התיכון וצפון אפריקה קיבלו עליהם הדת החדשה, מי ברצון ומי באונס. העם היחיד שעמד בפני הנחשול האדיר — היה העם היהודי.

*

בחצי־האי הערבי ישבו יהודים מימים קדומים. בקרב יהודי תימן רווחת מסורת, שהתישבותם בתימן חלה בימי שלמה המלך. אבל אין ספק, שעוד בתקופת הבית השני באו סוחרים יהודים לקצות ערב, בצפונה ובדרומה. הורדוס המלך שלח גדוד יהודי בן חמש מאות איש לערב הדרומית לסייע לגליונות של קיסר אבגוסטוס בכיבוש דרום ערב. יהודים באו לערב גם מבבל ומפרס. בחפירות שבבית־שערים (על־ידי חיפה) נחשף בית קברות עתיק שבו נמצא קבר של משפחה יהודית מחמיאר שבערב מהמאה השניה או השלישית לספירה האירופאית. בסוף המאה הרביעית התיחד מלך תימן אבו כרב אסעד והפיץ את דת ישראל במדינתו. ידוע גורלו הטראגי של המלך היהודי ד'ו נואס, שמלך בחמיאר בסוף הרבע הראשון של המאה הששית והוכרע על־ידי הצבאות הנוצרים של חבש. יהודים רבים, שנרדפו על־ידי החבשים הנוצרים, נמלטו לצפון ערב, רובם התישבו בעיר יתריב (מדינה) וסביבותיה. בימי מוחמד (570—632) נמצאו בחצי־האי הערבי הרבה יהודים, ורבים מהם עובדי־אדמה ומגדלי צאן ובקר. נביא

האיסלם היה נפגש אתם במסעיו המסחריים ושמע מהם על סיפורי התורה ועל אבות האומה ועל אחדות האלהים וקדושת ירושלים. בתקופה הראשונה של שליחתו הנבואית הורה מוחמד למאמיניו, שבשעת התפילה יפנו כלפי ירושלים. בזאת רצה לקנות לב היהודים לשליחתו הנבואית, ורק לאחר שהיהודים סירבו לקבל תורתו — חזר וציווה לכוון הפנים בשעת התפילה כלפי מכה, עיר מולדתו, והאציל לתורה החדשה צביון ערבי לאומי. שנאתו ליהודים גברה והוא יצא נגדם בחרבו ודרש מהם לקבל תורתו. היהודים לא נכנעו — אם כי עמידתם בפני הכוח החדש עלתה להם ביוקר. יהודי ערב — חוץ מיהודי תימן — גורשו או מוגרו לפי־חבר. גם שרידי הישוב היהודי בארץ־ישראל, ביחוד הישוב הכפרי, לא עצרו כוח לעמוד בפני הכובשים החדשים. מקצתם נטמעו בקרב הכובשים, מקצתם עזבו הארץ. אולם האומה היהודית בכללה עמדה, אם־כי הרדיפות נתחדשו מזמן לזמן, ועוד במאה השתים־עשרה, למעלה מחמש מאות וחמישים שנה אחרי מוחמד, נצטרך הרמב"ם לשלוח איגרת ליהודי תימן ולחזק לבם לעמוד בפני הגזירות והרדיפות הקשות ומעשי האונס של האיסלם.

*

נחשול אידיאי חדש נגד קיומה של האומה העברית ונגד יחודה הלאומי ועצמאותה המוסרית צף עם המהפכות הגדולות בימינו: המהפכה הצרפתית בסוף המאה השמונה־עשרה והמהפכה הרוסית בתחילת המאה העשרים. המהפכה הצרפתית, שנישאה בחזון החירות, השוויון והאחווה, לא הצטמצמה בתחומי ארצה, אלא היכתה גלים חזקים בכל ארצות אירופה, ערערה מוסדות העריצות המלכותית והמשטר הפיאודלי, וגם נתנה דחיפה ראשונה לשחרור היהודים (אמנציפציה) ולשויון זכויותיהם בארצות המערב. אולם אין זה מקרה שמהפכה זו תבעה מהיהודים מחיקת צלמם הלאומי. רבים מקרב יהודי המערב קיבלו תביעה זו בחפץ לב, ופרצה תנועת התבוללות שעמדה לגרוף את כל העם היהודי. „נדמה כי זקן העמים הזה, שנלחם על קיומו זה אלפי שנים ועמד בפני סערות ההיסטוריה בכל העולם, לא יכול לעמוד בפני נחשול המאה הי"ט, אלא נכנע וכפר במהותו והוריד עצמו למדרגת כת דתית, שחלקיה נכנסים בגופי עמים אחרים" (דובנוב).

ולא מעטים היו חללי ההתבוללות, לא רק במערב, אלא גם במזרח. אולם רצונו ההיסטורי של העם היהודי התגבר גם על נחשול אדיר זה, והאמנציפציה לא הביאה לידי טמיעה, אלא לביטוי חדש של יחודו הלאומי ושל כיסופיו המשיחיים. היהדות פשטה ברובה צורתה התיאוקרטית ולבשה צורה חילונית, אולם זיקתה למקורות ההיסטוריים ולמולדת-הקדומים שלה נתגברה, ולשונה הלאומית העתיקה התנערה לחיים חדשים ונוצרה ספרות עברית חילונית וקמה תנועת חיבת-ציון וציונות. והאמנציפציה הבאה מן החוץ הפכה להיות אבטואמנציפציה — תנועת השתחררות מכבלי התלות הזרה וחיי הנכר, והונחו יסודות ראשונים לחידוש העצמאות הלאומית במולדת העתיקה.

*

כמהפכה הצרפתית כן המהפכה הרוסית לא הצטמצמה בתחומי ארצה, אלא היכתה ומוסיפה להכות גלים בעולם כולו, והעמידה מחדש העם היהודי בפני מאבק אידיאי ומבחן היסטורי — לא פחות חמור וקשה מכל אלה שהיו לפניו.

בשנת 1917 ניתנה הצהרת בלפור. בפעם הראשונה לאחר החורבן הוכרו היהודים על-ידי מעצמה עולמית כאומה מיוחדת והובטחה להם הזכות לשוב לארצם. חברי-הלאומים, שהוקם בסוף מלחמת-העולם הראשונה, נתן תוקף בינלאומי להצהרת בלפור, והכיר בנציגות העם היהודי כגוף מאושר במשפט-העמים.

אותה שנה פרצה מהפכה ברוסיה שמיגרה את המשטר הישן; והמשטר החדש, שהבטיח גאולה לעולם, הנחית מהלומה אנושה לעם היהודי: יהדות רוסיה, הקיבוץ הגדול והפורה ביותר בעולם, נותקה בחזק-יד מהעם היהודי וממולדתו המתחדשת.

המהפכה הרוסית בישרה שוויון לאומי לכל עמי רוסיה ושבטיה, וגם קיימה הבטחתה לפי דרכה: במסגרת המשטר החדש ניתנה אבטונומיה ארצית לכל האומות, הגזעים והשבטים, שישבו באימפריה של הצארים הרוסים. ברית-המועצות התכוננה כפדרציה של אומות שוות-זכויות, כל אחת בשטח הלאומי האבטונומי המיושב על-ידיה. ככל הסידורים בברית-

המועצות, כפופה אבטונומיה זו לדיקטטורה המוחלטת של המפלגה הבולש-ביסטית, אשר מרכזה הוא במוסקבה, והשלטון המרכזי על כל התושבים ועל כל העמים קובע את כל הסדר הכלכלי, האזרחי, התרבותי והמדיני בכל קצות הריפובליקה הענקית; אולם במסגרת הדיקטטורה הבולשביסטית — הושוו הזכויות של כל העמים הגדולים והקטנים, והתרבות והלשון והמשק של כל עם ושבת, במידה שהם עומדים ברשות עצמם, הריהם מתפתחים בהתאם לצרכי העם והשבת.

רק גוף לאומי אחד בברית-המועצות, הגוף היהודי, נידון למעשה לכליה לאומית-רוחנית, לא מפני יחס שלילי מיוחד ליהודים מצד השלטון הבולש-ביסטי, אלא מפני המציאות האובייקטיבית של עם מפוזר, ללא מולדת, שהשלטון הזה לא הביא בחשבון. העמים האחרים בברית-המועצות, המרוכזים בשטחם, קיבלו במסגרת הדיקטטורה הבולשביסטית אבטונומיה לאומית ארצית, ולשונם, תרבותם, חינוכם, משקם, עומדים במידה רבה ברשותם. הם מטפחים בית-ספר, ועתונות וספרות בלשונם. המסורת הלאומית של כל עם לא רק שאינה מופרעת אלא להיפך מעודדת ונעזרת כאשר לא היה אף פעם ברוסיה הצארית. אולם לשון העם היהודי, חינוכו, ספרותו, קשריו עם עברו הלאומי — שותקו, גודעו וחונקו. כן נגזר על קשריהם של יהודי ברית-המועצות עם העם היהודי ועם מולדת האומה. זקן התרבות בקרב כל עמי ברית-המועצות נגזלה ממנו ירושתו ההיסטורית, נגנז הספר העברי, נסגרו כל בתי-הספר העבריים. אלא ויתום ושכול לאומי נגזר על קיבוץ יהודי בן מיליונים, שעמד במשך דורות בראש היצירה הלאומית של עמו.

*

מאז פולמוס בר-כוכבא ואדריאנוס לא קיבל העם היהודי מהלומה כבדה מזו. שיתוקה וניתוקה של היהדות הרוסית פגעו לא רק במיליוני היהודים תושבי ברית-המועצות — אלא הלמו קשה בכל העם היהודי באשר הוא. למען יהיה לנו מושג כלשהו מהאבידה האיומה והעצומה שאבדה לעם היהודי מאז 1917 — עלינו לשאול עצמנו מה היינו מפסידים אילו הדבר שקרה ברוסיה בשנת 1917 היה קורה בשנת 1880: אילו נותקה ושותקה

יהדות רוסיה אז היינו מאבדים עליית ביל"ו, הספרות העברית החדשה — מנדלי, אחד-העם, ביאליק ובני לוויתם, התנועה הציונית ותנועת הפועלים היהודית, העליה השניה, מייסדי הקבוצה ו"השומר", בוני ההתישבות העובדת ומייסדי תל-אביב, כל האישים שעמדו בראש התנועה הציונית והישוב במשך ארבעים שנה, כל האמצעים שנתנה יהדות רוסיה לבנין הארץ. היינו גם מפסידים את תנועת הפועלים היהודים באמריקה וכל היצירה של יוצאי-רוסיה היהודים בכל הארצות.

*

הכשלונות והכיבושים של הבולשביקים בשנים הראשונות לתפיסת השלטון בידיהם — כשלונות בשטח הבינלאומי וכיבושים ונצחונות בשטח הרוסי, הביאו לידי תמורות עמוקות בכיוונו ובמגמתו של המשטר החדש. מתפיסת השלטון בכוח עברו להחזקת השלטון בכוח; ומשטר הדיקטטורה נהפך מהוראת-שעה לשיטת-קבע.

התורה החדשה של "סוציאליזם בארץ אחת" הפכה למעשה לשאיפה לאומית המעמידה את האינטרסים של הארץ האחת במקום הסוציאליזם הבינלאומי. במקום הסתמכות על מעמד הפועלים בעולם, ככוח המשחרר בכל אומה ומדינה, — באה ההסתמכות היחידה על ברית-המועצות וכוחה הצבאי. מתנועת הפועלים בכל ארץ שמחוץ לרוסיה נדרשה לא הגשמה סוציאלית בארצה לפי צרכיה ונסיבותיה ההיסטוריים של הארץ, כפי שהורתה תורת מרכס, — אלא נאמנות מוחלטת לצרכיה הפנימיים והבינלאומיים של ברית-המועצות, כפי שהם מתפרשים מזמן לזמן על-ידי ראשי המפלגה השלטת.

מובן, שאותה משמעת מוחלטת נדרשת מכל אזרחי ברית המועצות. מכל המוני הפועלים והאיכרים והאינטליגנציה, וחובת המשמעת חלה לא רק בשאלות חברתיות ומדיניות, אלא גם בשאלות מדעיות ותרבותיות, בשאלות ספרות, אמנות, היסטוריה, לשון, חיי משפחה ונהג אישי.

מאז יסוד הכנסיה הקתולית ברומא והקמת השלטון האוניברסלי של האפיפיורים — לא הופיע בעולם כוח שדרש לעצמו סמכות עולמית ואבסור-לוטית כזו שתובעים לעצמם ראשי המפלגה הבולשביסטית, ודרישה זו.

הנשענת למעשה על הכוח הצבאי העצום של ברית-המועצות — דוגלת להלכה ברעיון הסוציאליזם המהפכני ומכריזה על שאיפתה לתיקון העולם ולגאולת האנושות.

אין ספק, שראשי המפלגה השלטת מאמינים שכל מה שטוב לארצם טוב ממילא לשאר הארצות, וכי ארצם מביאה גאולה לעולם; אבל דווקא באמונה זו אין כל חידוש, לא בהיסטוריה הרוסית ולא בהיסטוריה העולמית.

*

האומה העברית, אשר לא נכנעה אף פעם לכוחות פיסיים עליונים ושמרה על חירותה המוסרית והאינטלקטואלית גם כשלא עצרה כוח לשמור על עצמאותה המדינית והכלכלית, הועמדה יותר מכל עם בעולם בפני מבחן חמור ואכזרי. לא היה עם, שחזון גאולת העולם מילא בחייו, בתולדותיו, בהתפתחותו הרוחנית, תפקיד יותר רב ומתמיד — מזה שהוא מילא בתולדות העם היהודי. שום עם אחר לא נשא נפשו לשלום בעמים ולאחדות המין האנושי, יותר מהעם היהודי המפוזר בעולם. גדולי העם היהודי בדורות האחרונים היו אלה שהעמיקו רעיונות המהפכה החברתית והעניקו להם בסיס מדעי מתוך ניתוח הסתירות של המשטר הקיים. מיטב הנוער היהודי עמד בראש מלחמת-השחרור בארצות בהן חיו יהודים. הצטיין ביחוד הנוער היהודי ברוסיה הצארית. כמעט כל יהדות רוסיה היה לבה עם אלה ששקדו לשבור עריצות הצארים הרוסים, ולוחמים יהודים עמדו בשורות הראשונות של המהפכה הרוסית.

בלהות הפרעות, שריחפו עשרות שנים על יהדות רוסיה, חלפו רק עם נצחון הבולשביקים. מיליוני היהודים ברוסיה ידעו שתחת שלטון זה לא יתכנו פוגרומים ביהודים. הנביא והמחוקק והמצביא של המהפכה הבולשביסטית — לנין — היו לו כמה חברים ותלמידים יהודים. וגם לאחר שכמעט כל בני-הלוויה היהודים של לנין "חוסלו" אחד-אחד, לא ראה איש בזאת פעולה אנטי-יהודית. זכרון הצרות והרדיפות והעלבונות, שסבלו היהודים בימי הצארים, לא מש מקרב יהודי רוסיה ויהודי העולם זמן רב. וגם רבים מאלה שלא יכלו ליישב הסימאות הסוציאליסטיות של המפלגה הבולשביסטית עם המעשה שהוגשם על-ידי שליטיה — לא רצו להתעלם

מהשינוי שחל במצב החוקי של היהודים לאחר מיגורו של המשטר הצארי. המשטר החדש ביטל כל שרידי ההפליה של הצארים נגד היהודים. היהודי היחיד, זכויותיו הושוו במלואן לזכויות הבלתי-יהודי. אולם הקיבוץ היהודי נפגע פגיעה אנושה על ידי המשטר הבולשביסטי ותביעותיו הטורטאליות, באשר הוא פגע בנפש היהדות. ונפגע לא רק הקיבוץ היהודי בברית-המועצות — אלא העם היהודי כולו.

פרפוריה של יהדות רוסיה במשך שלושים שנה ומעלה של המשטר החדש הוכיחו, שגם מכבש-פלדה זה של הדיקטטורה הבולשביסטית לא יכול לגמרי לעם היהודי — ואם-כי רבים ומעולים מקרב יהודי רוסיה נתנו בכל לב את ידם למשטר החדש וגם קיבלו על עצמם תביעותו הטוטאלית, אם מתוך רצון ואם מתוך הכרח, לא דעך אצלם זיק העצמיות הרוחנית ולא ניתק קשרם הנפשי העמוק עם העם היהודי ועם המולדת העברית.

לא חסרו גילויי התבוזות והתבטלות ועבדות רוחנית בקרב רבים מחסידיה היהודים של תנועת המהפכה הרוסית עוד זמן רב לפני הופעת המפלגה הבולשביסטית. ידוע הדבר, שעוד בימי הצארים לא ראו מהפכנים יהודים אוון בפרעות ביהודים, באשר ראו בכך התקוממות האיכר הרוסי נגד בעלי-הרכוש, והדם היהודי היה בעיניהם שמן-סיכה לגלגלי המהפכה הרוסית.

ויוזמי הרדיפות נגד הלשון העברית והתנועה הציונית היו חברי המחלקה היהודית של המפלגה הבולשביסטית (יבסקציה), ששנאתם לציון וללשון העברית קדמה לאדיקותם הקומוניסטית. והיתה נחוצה התערבותו האישית של לנין למען התיר את התיאטרון העברי „הבימה“ במוסקבה, וכשהסתדרות-העובדים ביקשה להשתתף בשנת 1923 בתערוכה החקלאית העולמית שנערכה במוסקבה — היו אנשי היבסקציה אלה שהתנגדו לבואה, והשלטונות לא קיבלו דעת יועציהם היהודים.

אולם אותה יהדות רוסית נתנה לארץ גם לאחר השתלטותו המוחלטת של המשטר הבולשביסטי ברוסיה — ממיטב הנוער החלוצי, ומפעלי נוער זה בארץ מעידים על היכולת הגנוזה ביהדות הרוסית ועל הרצונות הפועמים בחביונה, וכל הלחץ הזר, הגופני והמוסרי, אין בכוחו להצמיתם ולכלותם.

*

עם הקמת מדינת-ישראל כאילו הוכתר המאבק הממושך של העם העברי בנצחון סופי. אולם אין זאת אלא אשליה מטעה ומסוכנת, לא רק באשר לא נגמרה מלאכת הבנין, וקיבוץ הגלויות הוא רק בראשיתו. לא זו בלבד שהמאבק של העם היהודי על עצמאותו המדינית והכלכלית טרם נסתיים — אלא החריף המאבק הרעיוני, המאבק על עצמאותנו המוסרית שבין כוח עולמי, או בין כוחות עולמיים, ובין האומה העברית. הכוח והמספר אינם מכריעים אף פעם במאבק רעיוני, והעם העברי „המעט מכל העמים“, אין לו כל יסוד לחשוש לתוצאות ההתנגשות בשטח המוסרי-הרעיוני, גם אם נגדו יעמדו תקיפי עולם ואדירי מעצמות. העם היהודי הנאמן לעצמו, לא יקבל מרות מוסרית ורעיונית של כוח זר „עולמי“, ולא ירכין ראשו בשאלות חברה, מדע, רוח ותרבות, ובערכי חירות ושוויון וצדק ושלוש — בפני אלה שמינו עצמם בכוח שלטונם ובכוחם הצבאי או תקפם הכלכלי לשופטים רמים על האנושות.

חומרתו של המאבק על עצמאות רוחנית היא בהתרוצצות הפנימית. באומה קטנה כאומתנו ישנם תמיד חוגים הנמשכים אחרי הברק והקסם של כוחות אדירים, שיכלתם המדינית והכלכלית והצבאית היא עצומה, ומפני-כך השפעתם בעולם רבה. נמשכים לא רק משום טובת-הנאה פרטית, אם-כי אין לזלזל גם בגורם פרוזאי זה, אלא קוסמת היכולת הרבה, המרחב, העצמה, הגידות של שליטי עולם. לתכונה זו של התבטלות והתרפסות בפני הפריץ קראו בהיסטוריה החדשה שלנו בשם „מהיפית“, ויהודי „מה יפית“ נמצאים בכל אותם החוגים של העם היהודי שאין להם כבוד עצמי ואמונה מספיקה בעצמם. בחוגי הימין הם נקראים בשם „מועצה למען היהדות“, ובראשם עומדים אילי-הכסף היהודים באמריקה, ובחוגי השמאל, או המהפכה, הם נקראים בשם יבסקציה, ובראשם עומדים סופרים ש„קול אדונייהם“ מדבר תמיד מתוך גרונם.

לאחר הקמת מדינת-ישראל אין מתנכרים ומתבוללים גלויים ובולטים אלה מסוכנים ביותר, כי יש כרגע משען נאמן ובטוח להמוני ישראל באשר הם — קיממיות ישראל במולדתו. אולם גם בתוך מדינת-ישראל ישנם

רבים, שהקרע בין האדם ובין היהודי, שחצה הנפש היהודית בגולה, לא נתאחה, והתורה האומללה והעלובה של חכמי הגלות „היה יהודי באהלך ואדם בצאתך” — יש לה מהלכים גם בארץ העברים בצורות חדשות. ההשתחררות מגלות גשמית קלה בימינו — מספיקה לכך עליה לארץ. אך לא בנקל משתחררים מגלות נפשית, מוסרית; זו לא ניתנת על-ידי תמורה חיצונית, על-ידי מעבר מארץ לארץ, אלא באה מבפנים, מתוך מאמץ נפשי, מחשבתי ומוסרי רב, שלא כל אחד מוכשר לו.

„היה יהודי באהלך ואדם בצאתך” — במדינת-ישראל פירושה: אנו קובעים הענינים היהודיים — עליה, התישבות, אולם ענינים אנושיים — בעיות החברה והמדיניות הבינלאומית — מי אנו ומה כוחנו שנעסוק בהן ברשות עצמנו? בשאלות אלו עלינו לקבל דינם של הגדולים והתקיפים, היודעים הכל, המוסמכים לכל, הקובעים הכל. יש מחנה גדול ואדיר אי-שם, נושא הגאולה האנושית — ואין לנו לעשות ולחשוב ולדבר. ואם הוא אומר לנו היום ההיפך ממה שאמר אתמול — אסור לנו להרהר אחרי מידותיו: הוא יודע מה שהוא עושה; רק הוא, היחיד, יודע מה שהוא עושה.

*

נאמני העצמאות היהודית מסרבים להיזקק לפסק-דין זר. הם יודעים התחומים המצומצמים והיכולת המוגבלת של העם היהודי, ומבינים להתיחס בכבוד ובהערכה למעצמות אדירות, האחראיות לגורלם של עשרות ומאות מיליונים אנשים, ושהשפעתן המרובה חורגת מתחומי ארצותיהן ומתפשטת על-פני חלקי-עולם שלמים. אולם יש ממלכה אחת שבה רואה עצמה האומה היהודית שווה בכל, גם מבחינת היכולת וההשפעה לגבי האנושות כולה והדורות הבאים, וזוהי ממלכת הרוח והחזון. בממלכה זו אין הכמות וגודל הצבא מכריעים. ירושלים ואתונה הטביעו חותמן על תרבות חלק גדול של האנושות לא בכוח המספרי ולא בעצמתן המדינית והכלכלית.

בקביעת דרך חדשה לעולם לקראת חירות, שלום, צדק ושוויון, לקראת גאולה ותיקון עולם וקיום מיטב תקוות האדם בימינו ובכל הדורות — אין מונופולין דווקא למעצמות הגדולות ולעמים רבי-השלטון. השימוש בכוח

מצד מדינות אדירות, גם כשהוא בא לשם מטרות רצויות בראשיתו, נהפך לפי טבע הדברים מאמצעי למטרה. כל הכובשים הגדולים: הפרסים, היוונים, הרומאים, הערבים, המונגולים, הספרדים, הצרפתים, הבריטים, הרוסים, התימרו מאז ומעולם לאצול ברכת תרבותם העליונה לעמים הכבושים, ולא תמיד היתה זו אמתלה ריקה: רבים מהכובשים האלה אמנם העניקו לעמי החסות שלהם משטר יותר מתוקן ותרבות יותר גבוהה. אולם אין ההיסטוריה יודעת אף מקרה אחד שכיבוש „גומל-חסדים“ לא נהפך בסופו של דבר לדיכוי ושעבוד. השלטון בכוח אלמות, שלטון שאינו נשען על הרצון החפשי של ה„נשלטים“, יש לו הגיון פנימי משלו, ואין מפניו מנוס: החזקת השלטון לא תיתכן בלי אמצעי כפיה ודיכוי, והצורך והרצון להחזיק בשלטון — משעבד לעצמו כל שאר הצרכים.

מאידך גיסא — אין כושר ההתקדמות וההתעלות החברתית והמוסרית מותנה דווקא בכוח הגשמי ובעצמה הצבאית של העמים. לאו דווקא מעצמות אדירות — אלא גם עמים קטנים מסוגלים להיות מורי דרך לאנושות בהתקדמות מדעית, חברתית ורוחנית, כפי שהוכיחה ההיסטוריה בימי קדם, בימי הביניים ובימינו אלה. נסיון-חייו הארוך של העם היהודי אינו נותן לו כל יסוד להתבטל בפני אדירי-עולם ותקיפיו.

העם היהודי — שהגיע אחרי אלפי שנות נדודים ותלאות בכל קצווי תבל לראשית תקומתו הממלכתית בארץ-מכורתו — לא יוותר על חזונו ההיסטורי ומורשתו הרוחנית הגדולה: לשלב גאולתו הלאומית בגאולה הכללית של כל עמי תבל, ולא ירוקן עצמאותו הלאומית מתכניה האנושיים האוניברסליים, ולא ישתעבד לזרים, לגדולים ולתקיפים, בקביעת עתידו ודרכו לחזון אחרית-הימים. במדינת-ישראל אין כל מחיצה בין היהודי ובין האדם שבתוכו, ושום תלות מחשבתית ומוסרית אינה מתישבת עם קוממיות ישראל. העצמאות לא ניתנה לה. אין עצמאות בעיניים יהודיים — ותלות בעיניים אנושיים עולמיים. הענין היהודי כולל עולם ומלואו, ואין שום דבר אנושי זר לו. עצמאות ישראל פירושה ראיית המרכז, השורש, המוצא בתוכנו אנו, וקביעת דרכנו בהווה ובעתיד. ביחסי פנים וביחסי חוץ, בשאלות ההווה ובשאלות העתיד — מתוך חירות גמורה

ומלאה, לפי רצוננו, צרכינו, נסיבות חיינו, מאויינו וחזוננו, ללא כל תלות בשום מרות חיצונית, זרה, גדולה או קטנה.

*

עצמאות רוחנית אינה שוללת זיקה כל-אנושית, כשם שעצמאות מדינית אינה סותרת זיקה בינלאומית, ועצמאות כלכלית אינה מחייבת אבטריקה משקית. זיקת-גומלין בין מדינות, ארצות ואומות היא עובדה ניצחת והכרח היסטורי. כל עם יונק מעמים אחרים, מירושת דורות, מכיבושי הרוח האנושי שבכל התקופות ובכל הארצות. זיקה הדדית היא חוק קוסמי, נצחי. אין דבר בעולם, קטן או גדול, מן האלקטרון הבלתי-נראה ובלתי-נתפס עד הגרמים העצומים במרחקי אין-סוף, שאין לו זיקה לבני מינו ולשאינם בני מינו. כל ההווה היא שלשלת אחת אינסופית של זיקות הדדיות: ובעולם הרוח לא פחות מבעולם הגשם. המחשבה, השירה, האמנות, הספרות של דורות ועמים משפיעות זו על זו ויונקות זו מזו, ופחות מכלל הדורות הקודמים יתכן הדבר בימינו, שעם לבדד ישכון.

*

עם הקמת עצמאותנו המדינית נהיינו יותר לאזרחי העולם מאשר היינו קודם, אם כי כעם מפוזר ונפוץ בכל קצווי-תבל ונודדים מארץ לארץ ומגוי אל גוי היתה לנו תמיד הרגשה עולמית יותר מאשר לכמה עמים אחרים. עצמאותנו הממלכתית העמידה אזרחותנו העולמית על בסיס איתן ותקין. לא מחוסר אחיזה ארצית וממלכתית — אלא מתוך קיום ארצי וממלכתי אנו מעזרים בכל בעיות האנושות וערים לצרכיה והתלבטויותיה, כי אנו שותפים שוויוניות לבעיות וצרכים והתלבטויות אלו. אמצעי התחבורה החדשים ביבשה, בים ובאוויר וקשרי הרדיו, ביטלו מרחקים והסירו מחיצות. התפוצה היהודית אף היא משמשת גורם אדיר לזיקתנו האוניברסלית. בצבא-הגנה לישראל נלחמו יהודים יוצאי חמישים וחמש ארצות מחמשת חלקי תבל. ביודעים ובלא-יודעים אנו יונקים דרך צינורות אלה מכל העמים שהיהודים נחיתים בתוכם, וכשם שנאכל בשר ארגנטיני וחיטה רוסית ונחרוש בטרקטור אמריקני ונתיך פלדה בלגית ונשתמש בבנוין מכסיקני ונתלבש באריג בריטי, ונרהט בתינו בעצים קנדיים — כך נקרא

הספרות של כל העמים ונבקש חכמה בכל אשר תימצא. נריק אוצרות הרוח, המחשבה, המדע והשירה של כל העמים וכל הדורות ללשונו, למען תהיה ירושתה הרוחנית של האנושות כולה לנחלתנו הלאומית. אי-אפשר לקרוא ספרי-הספרים שלנו מבלי להקשיב להדי קדומים של עמי-התרבות הגדולים אשר הקיפו את עמנו — מצרים, אשור, בבל, ארם, פרס ויוון; ועם ההשתאות הגאה שלנו על יכלתו המופלאה של עמנו לעמוד נגד הלחץ האדיר של תרבויות עשירות וגדולות כתרבות יוון בתקופת החשי- מונאים — יש שאנו מצטערים על אי-יכלתם של גדולי עמנו בעבר להבחין בן הסיגים והפסולת של התרבות ההלניסטית בתקופת הירידה של יורשי אלכסנדר ובין נכסי-הרוח הגדולים והמפוארים של הגניוס היווני בימי גדולתו — שחלה בתקופת שיבת בבל ובימי אנשי הכנסת הגדולה.

הרבה דברים היו אולי שונים בתולדותינו אנו ובתולדות העולם התרבותי, אילו באותה תקופה שתורגמו ספרי-הקודש שלנו ליוונית, היו חכמינו יודעי-יוונית מתרגמים לעברית ספרי סופוקלס, תוקידידס, אפלטון ושאר חכמי-יוון הגדולים, והיו לומדים מהיוונים והרומאים סדרי-צבא והליכות- מדינה.

*

לאחר מסענו הארוך על במת ההיסטוריה העולמית במשך ארבעת אלפים שנה דרך כל ארצות תבל, חזרנו לנקודת מוצאנו ויסדנו בשלישית מלכות ישראל, — ולא ננער מעל עצמנו הנסיון הבינלאומי הרב והעשיר שצברנו; לא נסתגר בקליפתנו — אלא נפתח חלונות לכל פינות התרבות בעולם וננחיל לעצמנו כל כיבושי הרוח והדעת של זמננו. מכל מלמדינו נשכיל, אבל נשמור על עצמאותנו. לא נתבדל ולא נתבודד; נקיים זיקתנו לעולם הגדול; זיקה, אבל לא קבלת מרות חיצונית, לא השתעבדות באיזו צורה שהיא. העצמאות מקורה בלב, בנפש, ברצון העם — ורק מתוך עצמאות פנימית מגיעים לידי עצמאות חיצונית ומקימים אותה. הצורה המסוכנת ביותר של השתעבדות — היא השתעבדות הרוח, המחשבה.

אבן-הבוחן לעצמאות רוחנית, מוסרית היא חירות השיפוט והמצפון. רק אם אנו שופטים וקובעים בעצמנו מה טוב ומה רע, ומה טוב לנו ומה

רע לנו — אנו בני-חורין ועומדים ברשות עצמנו. כל מי שמקבל על עצמו מראש שיפוטו של כוח זר, ויתר על חירותו הפנימית ועל עצמאותו האישית. מהותו ותכנו של המאבק הרוחני של העם היהודי מאז היה לעם ועד ימינו אלה — זהו הסירוב לקבל שיפוט זר, בניגוד למצפוננו, גם כשמאחורי השיפוט הזר עמדו כוחות פיסיים עליונים.

*

העם היהודי כפר בעליונות גופנית, בעליונות הכוח הפיסי. כפירה בעליונות הכוח הזה אין פירושה שלילת ערכו של הכוח הפיסי. היינו פוסלים ההיסטוריה היהודית מימי יהושע בן-נון ועד צה"ל ועד בכלל, אילו היינו מבטלים ערכו של השימוש בכוח הפיסי, שלילתו של כוח זה היא שלילת העולם הקיים, שלילת החיים. שלילה זו היתה תמיד זרה לרוחו של העם היהודי, ובה אחד ההבדלים היסודיים שבין תורת היהדות ובין תורת הנצרות.

הגניוס היהודי, מימי הנביאים ועד איינשטיין, לא הכיר בשניות של חומר ורוח שנתפסו לה כמה מהוגי אומות העולם, מהיוונים והפרסים ועד דיקרט ותלמידיו. האינטואיציה היהודית, גם הדתית וגם המדעית, עמדה מאז ומעולם על אחדות היקום וההוויה, למרות גילוייהם והופעותיהם המרורים. ואם-כי טובי העם העברי, נביאיו, חכמיו ומוריו, מאז ועד היום, ראו יעודו העליון של ישראל בממלכת הרוח — לא זלזלו בגוף ובצרכי הגוף, כי אין נפש בלי גוף, ואין יעוד אנושי אוניברסלי בלי קיום ממלכתי לאומי. בהקמת המדינה היהודית מילא נצחון הנשק היהודי על הנשק הערבי תפקיד גדול ומכריע. שרשו של נצחון זה ומקורו הוא בעליונותה המוסרית והרוחנית של האומה העברית. ואת הנצחון לנשק היהודי הנחיל הרוח היהודי. האמונה והאדיקות בעליונות הרוח ליוו העם היהודי במסעו ההיסטורי הארוך ממעמד הר-סיני ועד מלחמת ישראל בימינו. אמונה זו היתה נחלת כל אותם אישי ישראל אשר עיצבו דמות האומה העברית מראשיתה ועד היום הזה, אשר יצרו וטיפחו תורתה, שירתה, משאה הנבואי, ספרותה, משפטה וחוקיה, חזונה לאחרית-הימים ואמונתה המשיחית, אשר נאבקו על יחודה ויעודה הלאומי והעולמי, אשר ניהלו מלחמות עצמאותה

המדינית והרוחנית, ואשר קידשו השם בטביחת קהילות ישראל בימי מסעי הצלב, במדורות האינקבויזציה, בפרעות חמלניצקי ובטבח הנאצי, ואשר יצרו, בנו, טיפחו המפעל ההתישבותי שהביא למדינת-ישראל.

*

אדיקות העם היהודי בעליונות הרוח היתה קשורה באמונתו ביקר-האדם. האדם, לפי אמונתו של העם היהודי, נברא בצלם אלוהים. לא יתכן ביטוי יותר עמוק, נעלה ונוקב לגדולתו, לערכו וליקרו של האדם מביטוי זה: מושג אלוהים ביהדות מסמל תכלית הטוב, היופי, הצדק והאמת. וחיי אדם בעיני העם היהודי היו יקרים וקדושים. בני אדם שנבראו בצלם אלוהים הם שוויוזכויות ומהווים מטרה לעצמם ולא אמצעי. הצלם מחייב. ואין פלא שחכמי העם הזה העמידו התורה על כלל גדול אחד: „וְאַהֲבַת לְרֵעִי כְמוֹךָ. וְאִהְיֶה לְרֵעִי חֵלָה רַק עַל הָאִזְרָח הַיְּהוּדִי: „כְּאַזְרָח מִכֶּם יִהְיֶה לָכֶם הֶגֶר הֶגֶר אֲתֶם וְאַהֲבַת לוֹ כְמוֹךָ, כִּי-גֵרִים הָיִיתֶם בְּאֶרֶץ מִצְרָיִם” (ויקרא י”ט, לד). וכבר בתקופה קדומה שלטה ביהדות תפיסה אוניברסלית, כל-אנושית, והדי תפיסה זו מגיעים אלינו מתפילתו של שלמה המלך עם גמר בנין בית-המקדש. לאחר שהמלך התפלל על עמו, התפלל גם תפילה כל-אנושית: „וְגַם אֶל הַנָּכְרִי אֲשֶׁר לֹא מִעַמֶּךָ יִשְׁכְּאֵל הוּא, וְכָא מֵאֶרֶץ רְחוֹקָה לְמַעַן שְׁמֶךָ. — וְכָא וְהַתְּפַלֵּל אֶל-הַפֶּתִי הַזֶּה. אֲתָה תִשְׁמַע הַשָּׁמַיִם מִכּוֹן שִׁבְתְּךָ וְעֲשִׂיתָ כָּל אֲשֶׁר-יִקְרָא אֵלֶיךָ הַנָּכְרִי” (מלכים א’ ח, מא—מג) וספר שלם בתנ”ך, יונה, מוקדש לרעיון, שרחמי ה’ נתונים במידה שווה לכל העמים, לעמים האליליים כמו לעם ישראל. וכשיונה הנביא התרעם על אלהיו למה חגן העיר נינוה, אמר לו אלהים „אַתָּה חֹסֵת עַל-הַיָּקִיּוֹן אֲשֶׁר לֹא-עֲמִלְתָּ בּוֹ וְלֹא גִדַּלְתּוּ, שְׁבֹן-לִילְיָה הִיָּה וּבֶן-לִילְיָה אָבִד, וְאַנִּי לֹא אֲחוּס עַל-נִינְוָה הָעִיר הַגְּדוֹלָה, אֲשֶׁר יִשְׁ-בָהּ הַרְבֵּה מִשָּׂתִים-עֶשְׂרֵה רְבּוֹ אָדָם, אֲשֶׁר לֹא-יָדַע בֵּין-יָמִינוּ לְשִׁמְאֻלוֹ, וּבִהְמָה רַבָּה?” (יונה ד’, י—יא).

*

והדבר השלישי שהיה כרוך באמונת העם היהודי בעליונות הרוח —

היה חזונו לאחרית-הימים, שממנו צמחו האמונה המשיחית וכיסופי הגאולה הלאומית והאוניברסלית.

עם ישראל נתיחד עוד בתקופה קדומה בתפיסה היסטורית מקורית שלא היה דומה לה בכל עמי המזרח והמערב, לא בקרב עמי מצרים ובבל, הודו וסין, ולא בקרב יוון ורומא ויורשיהם באירופה עד זמננו החדש. עמנו לא צפה כשאר העמים הקדומים לאחור, לתור הזהב האגדתי בעבר, שחלף ללא שוב, אלא הפנה מבטו לעתיד, לאחרית הימים, שבהם תימלא הארץ דעה כמים לים מכסים, והעמים יכתתו חרבותם לאתים ולא ישא גוי אל גוי חרב ולא ילמדו עוד מלחמה.

*

עם זה, הנאמן לעצמו, לא יזקק לדרכים שיטילו עליו תקיפים וחזקים — רק באשר הם תקיפים וחזקים. הוא יבזר לעצמו הדרך לחיים מתוקנים ולשלטון הצדק.

העם היהודי ראה את עצמו במשך תקופה ארוכה כעם הנבחר, והיה לו יסוד מספיק לראיה זו — כל זמן שאבן-הבוהן היחידה של העם היהודי היתה ההכרה הדתית-המוסרית. יהודי בן זמננו לא יתעלם עוד מחלקם הגדול והרב של העמים האחרים, בימים קדומים ובזמנים החדשים, בתרבות האנושית הענפה והמסועפת — במחשבה, בשירה, במדע, באמנות, בטכניקה, בתגליות גיאוגרפיות ובקידמה חברתית. ונדע לכבד המעשים הגדולים והיצירות המבורכות של כל העמים, אולם לא נתבטל ולא נשתעבד ולא נכיר בשום מרות רוחנית, רעיונית ומוסרית זרה, כשם שלא נדרוש לעצמנו מרות לגבי אחרים. לאור מצפוננו אנו נדרוך בשבילנו המיוחד.

*

העם היהודי הועמד בימינו מחדש בפני מפעל-בראשית: הפריית ארץ שוממה וקיבוץ גלויות, ומפעל זה לא יבוצע בלתי אם כל נכסי התרבות האנושית וערכיה החיוביים יהיו רכושו המלא של העם היהודי וכל דבר אנושי לא יהיה זר לו. ואין צורך לעם היהודי לראות עצמו כטוב שבעמים, אבל אין לו כל יסוד לראות עצמו כנחות-דרגה, כי אינו נופל ביכולתו ובסגולותיו מאיזה עם שהוא. עליו ללמוד הרבה מהעמים המתוקנים בשטח

העשייה המשקית, הסידור הממלכתי, המחקר המדעי והכושר הטכנולוגי; אך ההבחנה בין טוב ורע ישאב מתוך הגניוס המוסרי שהבהיק בעם היהודי מאז היותו, ולא הועם ולא דהה, והדרך הנאמנה לחירות, לצדק ולאחווה הוא יסול בעצמו, מתוך עצמאות רעיונית ומוסרית מוחלטת — ללא שעבוד וללא חיקוי.

*

מתוך שליטה במכשירי המדע והטכניקה הפיסיים והחברתיים ומתוך מתח חלוצי של מגשימי חזון — לאומי ואנושי — יעצב העם העברי במולדתו המתחדשת דמות אומה למופת, שלא תבייש מורשת נביאיה, חכמיה ומדריכיה מאז ועד היום.

קיום עצמאות מוסרית ומחשבתית זו של העם היהודי מחייב מאמץ נפשי מתמיד לא פחות מקיום עצמאותו המדינית והכלכלית, כי בעצמאותו הרוחנית מתנקשים לא פחות מאשר בעצמאותו החמרית, והכוחות העומדים נגדנו במאבק האידיאי הם עצומים ורבים לאין ערוך מאלה שעומדים נגדנו במערכות אחרות. אבל לא ניבהל: מאבק רעיוני לא הוכרע אף פעם בחיל ובכוח אלא ברוח, ורוח ישראל לא ישקר. על כך עדים ארבעת אלפי שנות תולדותינו.

*

הקו המנחה בחינוכו של הצבא, הנוער והעם הוא יחודנו הלאומי, גם מבחינה מדינית וכלכלית וגם מבחינה מוסרית ורעיונית. היחוד הלאומי הוא מטרה ואמצעי כאחד. מטרה — באשר היחוד הוא זכות טבעית והיסטורית; אמצעי — באשר הוא חובה למילוי היעוד. זוהי זכותו הטבעית וההיסטורית של כל עם לעמוד ברשות עצמו, ללכת בדרכו ולעצב חייו ודמותו בהתאם לסגולותיו, לצרכיו, לרצונו ולתנאיו המיוחדים. ואין עם רשאי לוותר על זכות זו, כי העם הוא גם נתבע ומוטל עליו יעוד. ורק מתוך חירות פנימית ונאמנות לעצמו יש לאל ידו לקיים יעודו ולבצע המשימתו שההיסטוריה מטילה עליו.

*

היעוד של העם היהודי בתקופתנו, היעוד המיוחד תקופתנו זו בתולדות העם, הוא — שיבת השבות, קיבוץ-גלויות.

אנו עומדים לאחר שתי עלילות מהפכניות ומופלאות בתולדותינו: חידושה של מדינת-ישראל ונצחונות צבא-הגנה לישראל. אולם בעלילות אלה לא נתמצה התוכן המהפכני של התקופה החדשה, ואין הן משמשות אלא פתיחה והכשרה לעיקר שהוא — שיבת השבות.

*

אין זו הפעם הראשונה שהיהודים חוזרים לארצם ומחדשים קוממיותם הממלכתית. היה כדבר הזה לפני כאלפיים וחמש מאות שנה, בימי זרובבל, עזרא ונחמיה, כשגולי ציון חזרו מבבל תחת מלכי פרס והניחו יסוד לבית השני.

אולם שונה וגדול וקשה קיבוץ גלויות שבימינו משיבת-ציון ראשונה, בימים ההם היתה קיימת כמעט רק גלות אחת — גלות בבל, וגלות זו היתה צעירה. רק כשבעים שנה עברו מיום שהוגלתה מאדמת המולדת, והיתה קרובה לארץ, ורבים מהגולים היו קשורים בקשרי-משפחה עם השרידים בארץ. ומספר שבי הגולה לא היה רב — רק כחלק העשירי מאלה שעלו לארץ בשנתיים האחרונות. בספר עזרא נשתמרה סטטיסטיקה מפורטת, וכנראה מדויקת. מעולי בבל ומכל רכושם, סוסיהם, פרדיהם, חמוריהם וגמליהם, וכה נאמר:

”כָּל הַקָּהָל בְּאֶחָד - אַרְבַּע רִבּוֹא אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ-מֵאוֹת שָׁשִׁים, מִלְּבָד עֶבְדֵיהֶם וְאִמְהוּתֵיהֶם - אֵלֶּה שְׁבַעַת אֲלֵפִים שְׁלֹשׁ מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁבְעָה, וְלָהֶם מְשָׁרָרִים וּמְשָׁרָרוֹת מֵאֹתָיִם. סוּסֵיהֶם שְׁבַע-מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְשִׁשָּׁה, פָּרָדֵיהֶם מֵאֹתִים אַרְבָּעִים וְחֲמִשָּׁה. גְּמֻלֵיהֶם אַרְבַּע מֵאוֹת שְׁלֹשִׁים וְחֲמִשָּׁה, חֲמֹרִים שֵׁשֶׁת אֲלֵפִים שְׁבַע מֵאוֹת וְעֶשְׂרִים” (עזרא ב' סד-סז).

*

לא כן התפוצה בדורותינו. התפוצה היהודית בכללה אף היא עתיקת-יומין, וקדמה לחורבן בית שני ואף לחורבן בית ראשון. עוד במאה השביעית לפני הספירה האירופאית אנו מוצאים יהודים במצרים. יתכן שהוגלו שמה לאחר שהמלך יאשיהו נפל במלחמתו נגד פרעה נכה. בכל אופן ברור,

כי היהודים שירדו למצרים בימי ירמיהו, מצאו כבר ישובים יהודיים בערי תחפנס, נוף, מגדול ופתרוס שבמצרים. ביב, בשער הנגב של מצרים, היתה מושבה צבאית יהודית במאה הששית לפנה"ס, ואליה נצטרפו יוחנן בן-קרח, ושרי החיילים ושארית יהודה, אשר לא רצו לשמוע בקול ירמיהו וירדו מצרימה.

עם חורבן מלכות יהודה קם מרכז יהודי גדול בבבל, שרק בחלקו חזר לארץ לאחר הצהרת כורש מלך פרס אשר העביר „קול פָּקֶל מְלָכוֹתֹי וְגַם בְּמִקְתָּב לְאָמַר — — מי כָּכֶם מִפֶּל עֲמֹי יְהִי אֱלֹהֵיו עֲמֹי וְיַעַל לִירוֹ-שָׁלִים אֲשֶׁר בִּיהוּדָה וַיָּבֶן אֶת בֵּית ה' אֱלֹהֵי יִשְׂרָאֵל" (עזרא א', א-ג) נענו לקריאה זו רק כחמשים אלף איש, וגלות בבל לא נתחסלה אלא הוסיפה להתקיים עד ימינו אלה.

מצרים ובבל לא היו הגלויות היחידות בימי קדם. בימי הבית השני רחבה התפוצה ונתפשטה בהרבה ארצות. בסוריה ובאסיה הקטנה היו יהודים עוד לפני תקופת החשמונאים, ובכתובות של דלפי, ביוון, מסופר על שחרור עבדים יהודים בתקופת מרד החשמונאים (150—170 לפסה"ג). ועוד כמה זמן לפני זה מתאונן יואל הנביא על צור וצידון וגלילות פלשת על אשר מכרו „בְּנֵי יְהוּדָה וּבְנֵי יְרוּשָׁלַיִם — — לְבָנֵי הַיִּנְנִים לְמַעַן הַרְחִיקֵם מֵעַל גְּבוּלָם" (יואל ד', ו). גם בדברי ישעיהו יש פסוק על פזורי ישראל מעבר לים:

„וְהָיָה בַיּוֹם הַהוּא יוֹסִיף ה' שְׁנִית יָדוֹ לְקִנּוֹת אֶת-שְׂאֵר עַמּוֹ אֲשֶׁר יִשָּׂא מֵאֲשׁוּר וּמִמִּצְרַיִם וּמִפַּתְרוֹס וּמִכּוּשׁ וּמִמִּצְרַיִם וּמִשְׁנֶעֶר וּמִחֶמֶת וּמֵאֲיִי-הֶיָּם" (ישעיהו י"א, יא).

הגיאוגרף היווני סטרכון, שחי בימי הורדוס הראשון, מספר ש"העם היהודי הגיע לכל עיר ומדינה, ואין זה קל למצוא מקום בעולם הנושב שלא קלט מבני אומה זו או שלא נתפס על ידם". ופילון האלכסנדרוני שנולד 90 שנה לפני חורבן בית שני, אומר בספרו נגד פלאקוס: „הלוא ארץ אחת לא תכיל כל היהודים מפני מספרם הרב, ולכן יתורו להם מחיה ברוב הערים העשירות אשר באירופה ובאסיה, באי הים וביבשה. לעיר מחצבתם הם חושבים את העיר הקדושה, בה עומד על תילו בית המקדש

לאל עליון. ואת הארצות בהן התישבו אבותיהם ואבות אבותיהם מדורי דורות המה מחבבים כמולדתם, שהרי בהן נולדו וגדלו".
התפוצה היהודית גדלה לאחר חורבן בית שני בכל חלקי העולם הישן והגיעה לכל הארצות באירופה, באסיה ובאפריקה, ועם התגלות העולם החדש — אמריקה ואבסטרליה — נפוצה גם שם, ולאחר הטבח האיום של יהדות אירופה על ידי הנאצים בימינו, עבר מרכז הכובד המספרי של תפוצות ישראל לארצות-הברית.

אין עם בעולם אשר נפוץ בכל הארצות כאשר נפוצו בני ישראל. נתקיימה בנו התוכחה המרה והזועמת שבתורה: "וְהִפְיָצָהּ ה' בְּכָל-הָעַמִּים מִקְצֵה הָאָרֶץ וְעַד קֶצֶה הָאָרֶץ — — — וּבְגוֹיִם הָהֵם לֹא תִרְגֹּעַ וְלֹא-יִהְיֶה כְּנוֹחַ לִבָּהּ בְּגִלָּהּ, וְנָתַן ה' לָהּ שֵׁם לֵב רָגֹז וְכָל-יֹנְעֵי-יָנִים וְדֹאבוֹן נֶפֶשׁ, וְהָיוּ חֲסִידֶיהָ מְלֵאִים לָהּ מִנְּגִד, וּפְחָדָהּ לִלְלָהּ יוֹמָם, וְלֹא תִאֲמִין בְּחֲסִידָהּ — — — מִפְּחַד לִבָּהּ אֲשֶׁר תִּפְחָד וּמִמֶּרְאֶה עֵינֶיהָ אֲשֶׁר תִּרְאֶה" (דברים כ"ח, כד-ס).

*

כל הנסיונות לשוב למולדת — ונסיונות אלה לא פסקו מאז הלך עמנו בגולה — היו מצומצמים ומוגבלים, ולרוב גם נידונים לכשלון כל זמן שזרים שלטו בארץ. והנה 1813 שנה לאחר הרס עצמאות ישראל האחרונה בימי בר-כוכבא ורבי עקיבא — קמה מחדש מדינת ישראל, ושערי המולדת נפתחו לרווחה לכל הנפוצים.

קשה וכמעט אין אפשרות למצוא התחלת הדברים. מי ימנה ראשי העליה שהביאה ליסוד המדינה? עם יסוד מקוה-ישראל ופתח-תקוה הונחו היסודות הראשונים להתישבותנו החקלאית המחודשת, אולם העליה היהודית קדמה לנסיונות ישוביים אלה, ובין בני הארץ ישנם בני הדור החמישי ויותר שנולדו בארץ. לפני מלחמת העולם הראשונה לא הגיע הישוב היהודי למאת אלף, ובשעת המלחמה אף נתמעט במידה ניכרת. אחר המלחמה נמצאו בארץ פחות מששים אלף יהודים. עד מלחמת העולם השנייה גדל מספרם פי עשרה, ובשעת הקמת המדינה, במאי 1948, הגיע לשש-מאות וחמישים אלף יהודים בערך. אולם בשנתיים אלה עלו לארץ למעלה מארבע מאות אלף יהודים, ונשתנה לא רק הקצב והמספר — אלא חל שינוי

יסודי במהותה ובאפיה של העליה. גושים ארציים שלמים נעקרים כמעט בבת אחת מהגולה החורגת ונישאים למולדת המשוחררת, מבולגריה ומתימן, מיוגוסלביה וממארוקו, מגרמניה ומאלג'יר, מאוסטריה ומטוניס, מתורכיה וממצרים, ומכמה ארצות אחרות.

*

קיבוץ הגלויות הגדול ביותר נתקיים בצבא־הגנה לישראל. בימי המלחמה היו בצה"ל מתנדבים שהגיעו מעשרים ואחת ארצות באירופה, מארבע־עשרה ארצות באמריקה הצפונית והדרומית, מעשר ארצות באפריקה הצפונית, המרכזית והדרומית, מחמש ארצות באסיה (בורמה, הודו, סין, תימן ותורכיה) ומשתי הארצות בירכתי תבל — מאבסטרליה ומניו־זילנד. מסופקני אם היה אי־פעם צבא קוסמופוליטי כזה. מספר מתנדבי חוץ לארץ בצה"ל היה רק בשורה ראשונה ורמז לבאות. עם הפסקת הקרבות פרצה העליה הגדולה — והחלה „יציאת מצרים” חדשה, לא ממצרים אחת אלא מכמה וכמה מצרים, ובחודש אחד עולים עכשיו יותר יהודים מאשר עלו במשך שנה בתקופת המנדט. עצם כמותה של עליה זו אומרת דרשני. בקנה מידה אמריקני הרי זוהי כמות עולים של 40 מיליון לשנה. בקנה מידה רוסי זוהי עליה של 53 מיליון לשנה. ספק אם היתה פעם תנועת עמים עצומה כזו — אם נביא בחשבון שעורי גדלה של מדינתנו הקטנה.

שיבת השבות היא העובדה והמשימה המרכזית של ימינו. בלעדיה לא תיכון עצמאותנו, ומדינתנו לא תקום. זכינו השנה למיליון הראשון בארצנו — מבחינה ידועה זהו המאורע הגדול ביותר בתולדותינו מאז נצחון המכבים, אבל אין זו אלא התחלה. בלי המשך רב־מידות ומהיר־קצב אין כל בטחון ואין טעם להתחלה זו.

*

איש אינו יכול להגיד מראש אם כל תפוצות ישראל יתכנסו או לא. אפשר לחלק תפוצות ישראל בימינו לשתיים: תפוצה שאינה רואה עצמה בגלות ואינה עומדת לעלות לארץ, ותפוצה שאינה יכולה ואינה רוצה להישאר באשר היא. כי חיה מרודים ועלובים ובלתי מובטחים, והם מתפרצים לעלות. הקו המבדיל בין שתי התפוצות אינו קבוע־ועומד ללא שינויים, ותפוצה

שרואה עצמה בתקופה מסוימת מובטחת ומרוצה ומעורה — מתהפך גורלה והיא מוצאת עצמה בגלות מרודה, כאשר קרה הדבר ליהדות גרמניה, וברגע זה לא חשוב הדבר אם השאננות של תפוצות גדולות בימינו מוצדקת לאורך ימים או לא. לגבי רצון העליה קובעת לא הפרוגנוזה של האידיאולוג, אלא ההרגשה של רוב אישי הקיבוץ היהודי. אין הרגשה זו תלויה אפילו אם היהודי הוא ציוני, בלתי-ציוני או אנטי-ציוני. ביהדות אמריקה לכל זרמיה קבועה ההרגשה, שאין לה צורך בעליה. ברור הדבר, שגם מארצות כגון אלה תיתכן וישנה עליה, המונעת בכוח חלוצי וציוני, אבל זוהי עליה אישית, עליה של יחידים, אם כי מספר היחידים יכול להגיע למאות ולאלפים.

*

המשימה הגדולה והדוחקת המוטלת עלינו בשעה זו היא כינוס התפוצות שאין להן ברירה, שאינן יכולות ואינן רוצות להישאר בגלות, ואם רק יש להן זכות יציאה — הריהן עולות ותעלינה לארץ בהמוניהן. התפוצה היהודית בארצות מזרח אירופה ובארצות האיסלם — רוצה ומוכרחה לעלות; יהדות זו בחלקה היא כלואה, ושערי היציאה סגורים בפניה. אולם כל אלה שהרשות בידם לצאת — מן ההכרח שיבואו לארץ, גם אם אין המדינה מוכנה עדיין לקלוט אותם. רובם הגדול של יהודים אלה הם מחוסרי כל, גם חסרי רכוש והון אשר נלקח מהם, וגם עשוקי חינוך ותרבות שלא ניתנו להם. הם נאלצים לעלות בלי אמצעים, בלי מקצוע, בלי השכלה, בלי הכשרה, בלי לשון, בלי ידיעת הארץ וערכי האומה. מתוך תחושה משיחית הם נוהרים באלפיהם וברבבותיהם למדינת ישראל, והמאמצים הנדרשים לקליטתם הם גדולים וקשים ממאמצי המלחמה.

המשימה העליונה של קיבוץ גלויות מותנית בשני מפעלים התובעים מאמץ עליון של האומה: מפעל התישבותי ומפעל חינוכי.

אין תקנה לשבות העם בלי תקנה לשבות הארץ. הפרחת השממה, כיבוש איתני הטבע ביפשה, בים ובאוויר, מלאכת שיכון עצומה, מפעלי השקאה וכווה רחבי-מידות, בנין משק מסועף ונושא עצמו בחקלאות ובחרושת — הם התנאים החמריים לקליטת העליה. אבל הקליטה החמרית,

המשקית בלבד לא תספון. משימת הדור לא תבוצע אך ורק במפעל שיכון ותעסוקה והתישבות ועבודה למאות אלפי עולים. לא על להם לבדו יהיה עם. והגלויות המתחלפות ומתכנסות בישראל אינן מהוות עדיין עם, אלא ערב-רב ואבק אדם, ללא לשון, ללא חינוך, ללא שרשים וללא יניקה במסורת ובחזון של האומה.

*

העם היהודי הוא מהעמים המעטים בעולם, המקיים זה למעלה מאלפיים וחמש מאות שנה חינוך כללי, ואשר גם באֶבְדֵן עצמאותו ומולדתו ובנדודיו בנכר שמר על חינוך בניו כעל בבת עינו.

אולם חלק גדול של העולים באים אלינו ללא ידיעת אלפא-ביתא, ללא סימן של חינוך יהודי או אנושי. שניים גרמו לכך: הזמן והמקום. הם ילידי תקופה חורבן והרס בעולם, תקופת מלחמות העולם והירידה החמרית והרוחנית הכרוכה בהודעזעות מוסדות תבל, והם יוצאי ארצות חשוכות, נידחות מדוכאות ועשוקות.

הקליטה הרוחנית של עליה זו, מיזוגה ועיצובה, הפיכת אבק אדב זה לאומה תרבותית, יוצרת, עצמאית ונושאת חזון — היא מלאכה לא קלה וקשייה אינם קטנים מקשיי הקליטה המשקית. נדרש מאמץ אדיר, מוסרי וחינוכי, מאמץ מלווה אהבה עמוקה וטהורה לאיחוד נידחים אלה בתוך חברתנו, תרבותנו, לשוננו ויצירתנו, לא כגומלי חסדים — אלא כשותפי גורל.

*

גם החיל שעשינו אנחנו, ותיקי הישוב, החיל החמרי והרוחני, לא בעצני ידינו בלבד עשינוהו, — אלא גם קיבלנו מורשת יקרה מאבות אבותינו ועמדנו על שכם הדורות שקדמו לנו. נחלתנו זו היא נחלת העם היהודי כולו, ורק כנחלת העם כולו תתקיים. בתוך העולים עשוקי-החינוך גנוזו כל אותן הסגולות והאפשרויות אשר עשו את בוני הישוב עד עכשיו למו שהם; ואין דבר שנעשה על-ידינו עד עכשיו — בשטח הכלכלי, המדיני הצבאי והרוחני — אשר יבצר במשך הזמן גם מאת העולים האלה, אם הנ קיבלו מאתנו העזרה והטיפול שקיבלנו אנחנו.

מפעל-חינוך זה, שבו תלוי גורל המדינה לא פחות מגורל העולים, לא יעשה בבת-הספר בלבד. בלי ספק, הדור הצעיר החדש אשר יוולד פה או יגדל בתוכנו בתוך העליה החדשה, יתערה ויתמוג לא פחות מילדי הוותיקים. אולם אין אנו רשאים ויכולים לחכות עד שיגדל דור חדש. מפעל החינוך והמיוזוג מן ההכרח שיחול על כל העולים לגיליהם השונים. התמורה העמוקה והמהירה שאפשר לחולל בילד, כמובן שאין לבצע אותה באותו הקצב ובאותה הקלות בעולה בוגר. אולם יש לנו מלבד בית-הספר מכשיר חינוכי אדיר אונים — וזהו הצבא.

*

על צה"ל הוטלה המשימה החינוכית ביותר של דורנו: לשמור על בטחונה של מדינת ישראל. וראויה משימה זו, שטובי צעירינו ימסרו לה כל כשרונם, מרצם וזמנם. אולם אין זו המשימה היחידה של צבאנו. שומה על צבאנו להיות גם כוח חלוצי, מחנך, פונה-עם וגואל-שממה. מבלי שנהיה לעם מאוחד וניישב השממה בארץ — לא יכון בטחוננו. בעיית בטחוננו שונה מבעיית הבטחון של כל עם אחר בעולם, לא רק מפני שאנחנו מועטים מול מרובים, אלא מפני שאנחנו עדיין לא מהווים עם ועדיין אין לנו ארץ. אדמה שוממה, חרבה וריקה בתשעים אחוז משטחה — אינה ארץ, ואוכלוסין שאינם יודעים איש שפת רעהו ואין הם מעורים בתרבות האומה ובידיעת הארץ ואינם צמודים ודבוקים בחישובי תרבות משותפת וחזון לאומי — אינם עם המסוגל לעמוד ביום צרה בפני אויביו וצורריה. לא מתוך אהבת «מותרות» קבענו חוק שירות-בטחון שאין דומה לו בארצות אחרות, חוק המחייב כל נער ונערה בני שמונה-עשרה בהכשרה חקלאית. כשהוכנס חוק שירות-הבטחון לכנסת לפני שנה (כ' באב תש"ט) הוסבר הדבר, שצבאנו מן ההכרח שיהא קטן, כי מספרנו מועט, וכוח האדם שלנו דרוש למפעלי פיתוח, לקליטת עולים, ליצירה משקית ותרבותית — שהם תפקידי היסוד של מדינתנו, ולכן בעיית הבעיות של צבאנו היא איכות העליונה. כל הידיעות הטכניות והמקצועיות שיש לכל צבא מתקן בעולם, כל הסגולות הפיסיות והנפשיות הדרושות לכל חייל, כל השכלולים האירגוניים המעלים את יכלתם הקולקטיבית של

כוחות-הבטחון — כל אלה דרושים לנו לא פחות מאשר למדינה אחרת. אך אלה בלבד לא יספיקו לנו, כי בתוקף מצבנו המיוחד, הגיאוגרפי וההיסטורי, מן ההכרח שצבאנו יוסיף על כל אלה נופך חשוב משלו, וזהו הנופך החלוצי. רק בהעלאת יתרוננו המוסרי והאינטלקטואלי לשיא יכלתו, ימלא צבאנו יעודו בקיום בטחון המדינה.

*

באותה ההסברה לחוק שירות-הבטחון הודגש הדבר, שאין לראות הכושר החלוצי כמונופולין של שבטים "מיוחדים" בתוכנו. "חלוציות אינה נחלת יחיד-סגולה ועילוים. היא גנוזה בנפש כל אדם ואדם. בכל איש ואיש חבויים כוחות וסגולות ואוצרות רוחניים, שרק מעטים מהם באים לידי גילוי. הלחץ של צרכים היסטוריים ופעולת חינוך מכוונת, היודעת למצוא מסילות ללב אדם ולגנוזי נשמתו, מסוגלים להעלות, לגלות ולהפעיל בכל איש ואיש המעיינות המפפים בו בסתר ולהעלות כל אדם לדרגה הגבוהה ביותר של גבורה וחלוציות. כל מפקד צבאי מוכשר יודע סוד זה, ובידו להפוך צבאו המורכב מבני בשר ודם פשוטים — לצבא גיבורים. החוש ההיסטורי שהדריך אותנו בארץ, פילס נתיב למעינות החלוציים, שהיו גנוזים בנוער היהודי בעיירות ליטא, פולין, גליציה, רומניה ואמריקה. העליה שתבוא בשנים הקרובות, תהיה בחלקה הגדול מארצות המזרח, מארצות האיסלם ומארצות אסיה ואפריקה. בארצות אלו לא היו לקיבוצים היהודיים במשך הדורות האחרונים אמצעים ואפשרויות לינוק בשפע מאוצרות-התרבות האנושיים והיהודיים, אפילו באותה מידה שניתן ליהודים באירופה."

"אך אין יסוד להנחה, שיהודי צפון אפריקה, או תורכיה, מצרים, פרס או עדן, שונים במהותם ויסודם מיהודי ליטא, גליציה ואמריקה. גם בהם גנוזים מעיינות עשירים של יכולת חלוצית, מעיינות של גבורה ויצירה. אם נשקיע גם פה חלק מן המאמצים שהשקענו בנוער היהודי בארצות אירופה — נקבל אותן התוצאות המבורכות."

ועל צבא הגנה לישראל הוטל להיות בית-היוצר לחלוצי האומה והמכשיר התרבותי למיזוג הגלויות, איחודן ועלייתן התרבותית. הלהג

התפל של המקטרגים על הצבא, שהוא מטבע הדברים מכשיר לטמטום, קרייריום, בטלה. התהדרות וכו' — אל ידריך מנוחתנו. מסגרת הצבא, כמו מסגרות אחרות — אפייה ומהותה תלויים בתוכן ששמים בתוכה, ועלינו שומה למלא מסגרת זו תכנים חלוציים ותרבותיים, שיש בהם כדי בנין עם ויצירת מולדת.

על צבאנו להקנות לנוער הנתון להדרכתו — החל מגדודי הנוער ומעלה — ערכי יסוד של נקיון פסי ומוסרי, ידיעת הלשון והארץ, זריזות גופנית ורוחנית, אהבת מולדת ונאמנות חברית, עוז-רוח ויזמה יוצרת, משמעת וסדר, כושר-עבודה ויצר חלוצי — נוסף על הערכים הצבאיים והמקצועיים הדרושים לצרכי בטחון במובן המצומצם.

*

צבא-הגנה לישראל מונה רק כשנתיים, אולם צבא רך זה אינו אלא נצר מגזע צבאי עתיק-יומין, אחד הצבאות העתיקים ביותר בעולם. ההיסטוריה הצבאית היהודית ימיה כימי העם היהודי, ומונה כארבעת אלפים שנה. אברהם העברי עשה מלחמה עם כדורלעומר מלך עילם ותדעל מלך גויים ואמרפל מלך שנער ואריוך מלך אלסר להציל את קרוביו אשר נפלו בשבי. במלחמת תשעת המלכים בעמק השדים (בראשית י"ד). מלחמתו הראשונה של העם היהודי באה מיד אחרי יציאת מצרים — זו היתה המלחמה עם האויב המסרתי של ישראל, עם עמלק, ובראש המלחמה עמד המצביא הראשון בישראל — יהושע בן-נון, והמלחמה ניטשה ברפידים, באותה הסביבה שבה נערך הקרב האחרון של צבא-הגנה לישראל בימינו, הקרב על שחרור הגלב מידו המצרים בסוף 1948.

ואחרי המלחמה ברפידים נלחמו צבאות ישראל בכנעני ובאמורי, במוֹאֵב ובאדום, בפלשת ובארם, במצרים, באשור, בבבל ובערב; ביוון וברומא. וההיסטוריה הצבאית לא נסתיימה עם חורבן הבית ולא עם תבוסת בר-כוכבא. במאה השביעית אחרי הספירה הנוצרית עוד נלחם צבא יהודי בברית עם פרס תחת המפקד בנימין מטבריה בצבא הביזנטי, ובסוף המאה האחת עשרה, בשנת 1100, נלחמה חיפה היהודית בנוסעי הצלב, ורק לאחר שהצי הוונציאני

צר על חיפה מהים וצבאו של טאנקרד סגר על חיפה מהיבשה, נפלה חיפה היהודית אחרי קרב נואש של שבועיים.

*

הצבא היהודי היה תמיד, מלבד במקרים מועטים, צבא עממי. הלוחמים היהודים בימי יהושע בן-נון היו אלה אשר יישבו הארץ ובנו אותה. עם לוחם כבש הארץ — ולא חיילים שכירים העושים מלחמה בעד בצע. החטא החמור ביותר בצבא ישראל היה לקחת „מן החרם” ולשים שלל האויב בכליהם של אנשי הצבא. שוד צבאי זה נחשב להפרת הברית ולמעשה נבלה, ועל חטא זה בא על ענשו עכן בן כרמי משבט יהודה מידי יהושע בן-נון בכל חומר הדין — עונש מוות והחרמת רכושו, והמקום שבו נעשתה הנבלה נקרא עמק עכור „עד היום הזה” (יהושע ז). צבאו של יהושע בן-נון היה בעצם צבא של מתישבים. וכאשר עתניאל בן קנו, אחי כלב, לכד את דביר והיא בארץ הנגב, „הסיתה” עכסה, אשתו של עתניאל, בת של כלב, את בעלה לשאול מאת אביה גולות מים — „כִּי אָרֶץ הַנֶּגֶב נִתְּנָה לָנוּ — וְנִתְּנָה לָהּ כָּלֵב אֶת גְּלוֹת עֲלֵיוֹת וְאֶת גְּלוֹת תַּחְתִּיּוֹת” (שם, ט”ו, י”ט). זה היה אולי ה„נח”ל הראשון בצבא ישראל, שניסה לסדר השקאה בנגב.

לא לחינם הוזהרו היהודים לשמור על עץ השדה — גם בימי מלחמה ואפילו בשעת מצור. „כִּי-תִצֹּר אֶל-עֵיר יָמִים רַבִּים לְהִלָּחֵם עָלֶיךָ לְתַפְשָׁה — לֹא תִשְׁחִית אֶת-עֵצָה לְגִדְתָּ עָלָיו גִּרְוֹן, כִּי מִמֶּנּוּ תֵאָכֵל, וְאוֹתוֹ לֹא תִקְרֹת, כִּי הָאָדָם עֵץ הַשָּׂדֶה, לְבֹא מִפְּנֵיךָ בַּמָּצוֹר” (דברים כ’, יט).

גם חוקי הגיוס שקבע משה רבנו מוכיחים שצבא ישראל היה צבא עממי. „וְהָיָה כָּקָרְבָּנָם אֶל-הַמִּלְחָמָה — — וְדָבְרוּ הַשְּׂטָרִים אֶל-הָעָם לֵאמֹר: מִי הָאִישׁ אֲשֶׁר בָּנָה בֵּית-הַדָּשׁ וְלֹא חָנְכוּ — יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ, פֶּן-יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחְנָכֵנוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר נָטַע כָּרֶם, וְלֹא חָלְלוּ — יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ, פֶּן-יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִחְלָלֵנוּ. וּמִי הָאִישׁ אֲשֶׁר אָרַשׁ אִשָּׁה וְלֹא לָקַחָהּ יֵלֶךְ וְיָשֵׁב לְבֵיתוֹ, פֶּן-יָמוּת בַּמִּלְחָמָה וְאִישׁ אֲחֵר יִקְחָהּ” (דברים כ’, ב-ז). ומפני שזה היה צבא עממי, וכל העם היה לוחם, לא רצו שישתתפו במלחמה מוגי-הלב, וגם זה היה אחד מחוקי הגיוס של משה רבנו: „וְיִסְפוּ הַשְּׂטָרִים לְדַבֵּר אֶל-הָעָם וְאָמְרוּ: מִי הָאִישׁ

תִּירָא וְכָךְ תִּלָּכְבּ - יִלָּךְ וְיָשֶׁב לְבֵיתוֹ, וְלֹא יִמַּס אֶת לִבְבּ אֹתוֹי כְּלָכְבוֹ”
(שם, שם ח).

על חוקי גיוס אלה של היהודים הקדומים אמר בסוף הבית השני אחד מגדולי החכמים, רבי יוחנן בן זכאי: „בוא וראה כמה חס המקום על כבוד הבריות. הירא ורך הלבב כשהוא חוזר יאמרו: שמא בנה בית, שמא נטע כרם, שמא אירש אשה, וכולם היו צריכים להביא עדותם, חוץ מן הירא ורך-הלבב, שעדיין עמו: שמע קול הגפת-תריסין — ונבעת, קול צהלות סוסים — ומרתת, קול תקיעת קרנים — ונבהל, רואה שימוט סייפים — ומים יורדים בין ברכיו...”

פיטורים אלה מן הצבא לא באו מתוך הקלת ראש בתפקיד האחראי המוטל על הצבא, אלא להיפך, למען חזק המוראל שלו ולשחררו מאלמנטים שאינם יכולים להתמכר לגמרי לשליחות הצבאית אם מתוך קשרי משפחה חדשים או מתוך ענייני משק בלתי מסודרים — או מתוך חולשה נפשית אורגנית, שאין להתגבר עליה. לאחר שנוקה העם הלוחם מאלמנטים לא רצויים אלה — היו מקיימים בצבא משמעת חמורה, ואוחזים באמצעים חריפים נגד בורחים משדה הקרב, כי „תחילת נפילה — ניסה”, ומשום כך היו מעמידין לפני העם ולאחוריו „זקיפין מזוינים בכשילים של ברזל בדיהם, וכל המבקש לחזור — הרשות בידם לקפח את שוקיו”.

פיטורים מצבא העם מטעמים משקיים או משפחתיים היו נעשים רק במלחמת רשות, אבל במלחמת חובה, כשעם ישראל היה מותקף, היו „הכל יוצאין, אפילו חתן מחדרו וכלה מחופתה”, כי חובת ההגנה על העם מהתקפת חוץ היתה חלה על כל איש ואשה בלא יוצא מן הכלל.

*

צבא סדיר לא היה בישראל עד תקופת המלכים. שאול היה הראשון אשר אשר הקים צבא-קבע של שלושת אלפים איש: „וַיְהִי עִם-שָׁאוּל אֲלָפִים בְּמִקְמָשׁ וּבְהֶר בֵּית-אֵל. וְאֶלָּף הָיוּ עִם-יֹנָתָן בְּגִבְעַת בְּנֵי-מִינִי, וַיִּתֵּר הָעָם שָׁלַח אִישׁ לְאַהֲלָיו” (שׁמ”א י”ג, ב) שלמה המלך הקים גם צבא-פרשים — שנים עשר אלף איש.

לשיא שכלולו בימי בית ראשון הגיע הצבא בימי גדול מלכי יהודה — המלך עוזיה (עזריה) בן אמציה, שמלך באמצע המאה השמינית לפסה"נ — בן זמנו של ירבעם השני בן יואש. שני המלכים האלה הרחיבו גבולות ישראל כאשר לא היה הדבר מיום היפלג הממלכה המאוחדת אחרי מות שלמה. ירבעם הרחיב גבול ישראל בצפון והשיב את דמשק וחמת לישראל, ועוזיהו מלך יהודה הרחיב גבול ממלכתו בדרום. הוא נלחם בפלשתים בגת, ביבנה ובאשדוד במערב א"י, ובערבים היושבים בגור בעל והמעזונים במזרח הארץ. הוא לא רק הרחיב הגבולות אלא פיתח הארץ, בנה ערים חדשות בשטחים אשר כבש, הרחיב השטח החקלאי, סידר השקאה בארץ החרבה בדרום וטיפח גידול צאן ובקר ומטעי הר. „וַיִּבְנֶן מִגְדָּלִים בַּמִּדְבָּר וַיַּחֲצֹב בְּרוֹת רְבִים כִּי מִקְנֵה-רֶב הָיָה לוֹ וּבִשְׂפֵלָה וּבְמִישׁוֹר, אֶפְרַיִם וְכַרְמִים בְּהָרִים וּבְפְרָמָל, כִּי-אֵהָב אֲדָמָה הָיָה” (דברי הימים ב' כ"ו, י); אחד ממפעליו הראשיים היה בנין אילת. עוד שלמה המלך העריך חשיבותו הרבה של מפרץ ים סוף בשביל המשק והמעמד של ממלכתו. הוא פיתח וניצל מכרות הנחושת שבערבה והקים בית-חרושת להתכת הנחושת בעציון-גבר, אשר על יד אילת (בית-חרושת זה נתגלה לפני שנים אחדות בחפירות של הארכיאולוג היהודי האמריקני גלסק).

שלמה גם העריך חשיבות הים והספנות. „וַאֲנִי עָשִׂה הַמֶּלֶךְ שְׁלֹמֹה בְּעֶצְיוֹן-גִּבֹּר אֲשֶׁר אֵת אֵלוֹת עַל-שַׁפַּת יַם-סוּף בְּאַרְץ אֲדוֹם” (מלכים א' ט', כו). אולם לא היו בישראל אז מלחים יודעי ים ושלמה היה נאלץ להיעזר בשייטים הכנענים של בן-בריתו חירם מלך צור. אולם אילת לא נשארה זמן רב בידי היהודים. בימי יורם בן יהושפט „פָּשַׁע אֲדוֹם מִתַּחַת יַד-יְהוָה וַיִּמְלִיכוּ עָלֵיהֶם מֶלֶךְ” (מלכים ב' ח', כ) ואילת שבה להיות עיר אדומית ורק לאחר שהמלך אמציה בן יואש „הִפָּה אֵת אֲדוֹם בְּגִי מֶלֶח עֲשָׂרַת אֲלָפִים וַתִּפֹּשׁ אֶת-הַסֵּלַע בַּמִּלְחָמָה” (שם י"ד, ז), עלה בידי כנו עוזיהו להגיע עד קצה הערבה בדרום, והוא בנה את-אילת והשיבה ליהודה. יחד עם מפעלי ההתישבות והפיתוח והרחבת הגבולות שם מלך גדול זה לבו לביצור בירת ממלכתו. „וַיִּבְנֶן עֲזִיָּהוּ מִגְדָּלִים בְּירוּשָׁלַיִם עַל-

שַׁעַר הַפֶּנֶה וְעַל-שַׁעַר הַנִּיזָּה וְעַל-הַמִּקְצוֹעַ וַיִּחַזְקֵם (דברי הימים ב' כ"ו, ט).
 אולם מפעלו המרכזי של מלך זה — היה שכלול צבאו מבחינת
 האירגון והזיוון. לא היה לפניו מלך בישראל אשר הגדיל לעשות כמוהו
 בחיזוק כוחות הבטחון ובהגברת יכולתם הקרבית. תחת אשר בימי שאול
 לא נמצא חרש בכל ארץ ישראל „כִּי אָמְרוּ פְּלִשְׁתִּים פֶּן יַעֲשׂוּ הָעֶבְרִים
 חֶרֶב או חֲנִית — — וְהָיָה בַּיּוֹם מִלְחָמָה, וְלֹא נִמְצָא חֶרֶב וְחֲנִית בְּיַד
 כָּל הָעָם אֲשֶׁר אֶת-שָׂאוֹל וְאֶת-יֹנָתָן” (שמו"א יג, יט-כב), דאג המלך
 עוזיה שלצבאו היהודי יהיו כל מיני הנשק שהיו ידועים אז למצרים
 ולאשור ולארם ולכל העמים מסביב, וגם שכלל כלי נשק חדשים והקים
 הארטילריה העברית הראשונה בדברי ימי ישראל: „וַיַּעַשׂ בִּירוּשָׁלַם
 חֲשִׁבֹנוֹת מִחֲשֻׁבַּת חוֹשֶׁב, לִהְיוֹת עַל-הַמִּגְדָּלִים וְעַל-הַפְּנוֹת לִירוֹא בַּחֲצִים
 וּבְכַבְנִים גְּדִלוֹת — וַיַּצֵּא שָׁמוֹ עַד לְמֶרְחוֹק כִּי-הָפְלִיא לְהַעֲזֹר עַד כִּי חָזַק”
 (דברי הימים ב' כ"ו, טו).

סופר דברי הימים נותן מספר צבאו של עוזיהו „שֶׁלֶשׁ מֵאוֹת אֶלֶף
 וְשִׁבְעַת אֲלָפִים וַחֲמֵשׁ מֵאוֹת עוֹשֶׂה מִלְחָמָה בָּכֶם חֵיל לְצֹר לְמִלָּךְ עַל הָאֹיֵב”
 (שם, שם, יב). יתכן שמספר זה הוא מופרז, ויותר נראה המספר השני
 שניתן באותו מקום „כֹּל מִסְפַּר רָאשֵׁי הָעָבוֹת לְגִבּוֹרֵי חֵיל אֲלָפִים וָשֵׁשׁ מֵאוֹת”
 (שם, שם, יב). אולם ממעשי תקפו וגבורתו ומהתפשטותו של עוזיהו
 בארץ הפלשתים במערב, בשטח הערבים במזרח ובאדום בדרום — ברור
 שהיה לו צבא גדול, וכחו של הצבא לא היה רק בכמותו, אלא גם בצידו
 המשוכלל. „וַיֵּכֶן לָהֶם עֲזָיָהוּ לְכָל-הַצָּבָא מִגָּנִים וּרְמָחִים וְכוּכָעִים וְשִׁרְיָנוֹת
 וְקִשְׁתוֹת וְלַצָּבָי קִלְעִים” (שם, שם, יד) — אלה הם כל מיני הנשק האופני-
 סיבי והדפנסיבי שהיו מצויים בתקופה ההיא וזמן רב אחר כך.

גדולתו היחידה במינה של עוזיהו המלך היה בזאת, שהוא ידע
 למזג ולאחד מפעלי ישוב ופיתוח והשקאה עם פעולות צבאיות ומלחמתיות,
 ואין זה פלא שהוא זכה לכך, שתולדות חייו המלאות („וַיִּתֵּר דְּבָרֵי עֲזָיָהוּ
 הָרִאשׁוֹנִים וְהָאַחֲרֹנִים — שם, שם, כב) יפתבו על ידי ישעיהו בן אמוץ
 הנביא, אולם ספר זה, ככל ספרי מלכי יהודה וישראל, לא הגיע לידינו.

המקרה הקלאסי בתולדותינו של הצמדת העבודה להגנה נתארע בשיבת ציון הראשונה, בימי עזרא ונחמיה. השבים הראשונים מבבל מצאו „חומת ירושלים מפרצת ושעריה נצתו באש” (נחמיה א', ג), ויגשו תחת הנהגת נחמיה בן חכליה לבנות חומת הבירה ושעריה.

אף כששמעו שונאי ישראל „סנבלט וטוביה וְהַעֲרָבִים וְהָעַמֻּנִּים וְהַשְׁדּוּדִים כִּי עָלְתָה אֲרוֹכָה לְחַמּוֹת יְרוּשָׁלַיִם, כִּי הִחֲלוּ תַפְרָצִים לְהַפְתָּם – וַיִּחַר לָהֶם מְאֹד. וַיִּקְשְׁרוּ כָל־סָרִיסִים וַיִּתְּנוּ לָבֹא לְהִלָּחֵם בִּירוּשָׁלַיִם”. ואז ציוה נחמיה להמשיך בבנין „וְהַבּוֹנִים אִישׁ חָרְבוּ אֶסּוּרִים עַל-מִתְּנוֹ וּבּוֹנִים”. וכך מספר נחמיה בזכרונותיו: „וַיְהִי מִן-הַיּוֹם הַהוּא – חֲצִי יָעָרִי עוֹשִׂים בְּמִלָּאכָה וְחֲצִים מִחִיָּקִים הַמְּגִנִּים וְהַרְמָחִים וְהַקְּשָׁתוֹת וְהַשָּׂרִינִים – – – הַבּוֹנִים בַּחוּמָה וְהַזְשָׁאִים בַּסֵּבֶל עֹמְשִׁים; בָּצַחַת יָדוֹ עָשָׂה בְּמִלָּאכָה, וְאַחַת מִחֻקֵּי הַשְּׁלַח – וְהָיָה לָנוּ הַלֵּילָה מִשְׁמֵר וְהַיּוֹם מִלָּאכָה. וְאִין אֲנִי וְאַחִי וְנָעָרִי וְאִנְשֵׁי הַמִּשְׁמֵר אֲשֶׁר אַחֲרַי – אִין-אַנְחָנוּ פִּשְׁטִים בְּגָדֵינוּ” (נחמיה ד').

*

על דורנו אנו הוטלה מחדש המעמסה הכפולה של שבי ציון הראשונים – ובקנה-מידה גדול פי כמה. לא חומת ירושלים בלבד – אלא שממת הארץ שומה עליו לבנות ולהפריח. ורובות ומאות אלפים של שבי גולה עלינו ללמד קשת ומלאכה – למען יקום עם שידע לחונן הריסות ארצו ולהגן עליה מפני צר ואויב.

והמסגרת של צבא-הגנה לישראל לא תוכל להיות רק מסגרת להתישבות ולבנין. במסגרת הצבא ירכשו העולים הצעירים דעת הלשון והארץ, ובמסגרת הצבא יתאמן הנוער לבנות השממה ולהקים ישובי ספר ומפעלי כיבוש בערבה, במבואות ירושלים, בשפלה ובהר, ובחיל-הים ובחיל-האוויר. ילמדו להשתלט על איתני הטבע בים ובאוויר.

לא כל העולים יאחזו במסגרת הצבא, והישוב הציבילי אינו פטור אף הוא מהמשימה המרכזית של דורנו – קליטת העולים, החמרית והרוחנית. כל המסגרות הישוביות, בכפר ובעיר: קיבוצים, מושבים, מושבות, קואופרטיבים, חברות מסחריות, הסתדרויות פועלים, אירגוני בעלי מלאכה, התאחדויות איכרים ובעלי תעשיה, איגודי מקצועות חפשיים,

עיריות ומועצות מקומיות, וכל איש ואשה בישוב: פועל, פקיד, רופא, מורה, סופר, קבלן, בעל בית וחרשתו, סוחר ומנהל משק — נתבעים להושיט יד-אחים נאמנה לקליטת העולים, להדרכתם, לחינוכם, לסידורם ולהשתתפותם בארץ. מאמצים אלה ידרשו מאתנו לא שנה ולא שנתיים, אלא לאורך ימים וללא ליאות, במתיחות גוברת. זהו היעוד העליון של תקופתנו. בכור ההיתוך של אחיה יהודית ומשמעת צבאית יצורף בליל-האדם הזורם מגלויות-נכר, יזוקק ויטוהר מסיגיו הזרים הנפסדים, ימחקו המזימות העדתיות, ותחושל אחדות נאמנה של אומה מחדשת געוריה, יונקת מעבר עתיקי-יומין, גדול-עלילה ורב-מאבקים, נבנית ומתעלה בעבודה חלוצית ובת-הורין, נאזרת ברוח גבורה, עוז ותעצומות, וצמודה לחזון אחרת-הימים שהגיעה תקופת ביצועו.

ה' בתמוז תש"י — 20.6.1950

עניני הבטחון

בישיבה המאה וחמישים וארבע של הכנסת הראשונה

הפעם עליתי על הבמה לדבר כשר-הבטחון, ורק כזה בלבד. הוויכוח על התקציב הוא הזדמנות מתאימה לבירור כולל של כל עניני המדינה וכל משרדי הממשלה, לרבות המשרד שאני מדבר עכשיו בשמו. ואם מתווכחים אחדים הרחיבו את היריעה ועשו גם חשבון אישי — הרי זה טעמם וזו זכותם. וכבר אמרתי בהזדמנות אחרת שאין עיני צרה במחקריו הביוגרפיים של חבר הכנסת בנטוב וחברי מפלגתו הרוצים ללכת בעקבותיו בדיונים בכנסת. — יבושם להם. בהרצאתו המאלפת של חבר-הכנסת בנטוב על אישיותו של שר-הבטחון היו גם שתי הערות לענין, ועליהן אעמוד כאן. הוא סיפר שביקר באילת ומצא שם שתי משתלות, אחת של משרד-החקלאות ואחת של משרד-הבטחון. האם לא תרגז ארץ על בזבוז זה? ובכן, רבותי, אף אני הייתי באילת, לפני ידידי בנטוב. וכשבאתי לשם